ISSN 1301-7667

OLBA

XXXIII

2025

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ
ARAŞTIRMA MERKEZİ

ME.Ü. Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi
KAAM
1998

MERSIN UNIVERSITY
THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY

OLBA

XXXIII 2025

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
DERGİSİ

JOURNAL OF THE MERSIN UNIVERSITY
RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

XXXIII 2025 ISSN 1301-7667

OLBA
XXXIII 2025

-OLBA dergisi; ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX (AHCI), EBSCO, PROQUEST ve TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmakta dır. Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.
-OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.
-OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
-KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez. Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
-Published each year in May
-The articles are evaluated by referees. The legal responsibi lity of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.
-It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University (Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

ISSN 1301-7667

Yayıncı/Publisher
Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi (KAAM)
Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin/Türkiye

Editorler/Editors
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Ümit AYDINOĞLU
Prof. Dr. Deniz KAPLAN
Prof. Dr. Winfried HELD

Yardımcı Editörler/ Assistant Editors
Dr. Ulus TEPEBAŞ
Dr. Okan ÖZDEMİR

Bilim Kurulu/ Scientific Board
Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Marion MEYER (University of Vienna)
Prof. Dr. Hugh ELTON (Trent University)
Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Atilla ENGİN (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatih ONUR (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Peter Louis M. TALLOEN (Bilkent Üniversitesi/KU Leuven University)
Prof. Dr. Asnu BİLBAN YALÇIN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Gökhan COŞKUN (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Çilem UYGUN (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)

Tasarım/ Design
Aylin ALIŞ

Yapım/Production
Bilgin Kültür Sanat Şti.Ltd.
Selanik 2. Cad. No.64/13 Karahan İş Hanı 3. Kat. Kızılay Ankara
Tel: 0312 4198567/ Sertifika No: 20193
www.bilginkultursanat.com / bilginkultursanat@gmail.com

Baskı / Printed by
Sistem Ofset Bas. Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Strazburg Cad. No: 31/17 Sıhhiye / ANKARA Tel: +90 312 229 18 81
Sertifika No: 46660

İletişim/Contact
Tel: +90 324 361 00 01 • 14730 / 14734
www.kaam.mersin.edu.tr www.olba.mersin.edu.tr e-mail: kaam@mersin.edu.tr

© Mersin Üniversitesi, Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi, 2025

OLBA
XXXIII 2025

İçindekiler / ***Contents***

Burdur Elmacık Fosil Lokalitesinde İnsan İzleri
(Human Traces in Burdur Elmacık Fossil Locality)
Betül FINDIK *7*

Gre Fılla Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem Kamusal Yapılarında Taş Sunaklar: Sembolizmin Gelişimi
(Stone Altars in the Gre Fılla Pre-Pottery Neolithic Public Buildings: The Development of Symbolism)
Özlem EKİNBAŞ-CAN *29*

Suggestions on the White Paint Decorated Ware Tradition of the Samsun Region and its Spread in Light of New Evidence
(Samsun Bölgesi Beyaz Boyalı Bezemeli Keramik Geleneği ve Yeni Bulguların Tanıklığında Yayılımı Üzerine Geçici Öneriler)
Atilla TÜRKER – Cahide Gizem TIRIL-ÖZBİLGİN *51*

A New Slab Back Inscription on the Construction of the Kalhu (Nimrud) and North-West Palace of Ashurnasirpal II from the Museum of Anatolian Civilizations (Ankara).
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden II. Asurnasirpal'in Kalhu (Nimrud) ve Kuzey-Batı Sarayı'nın İmarını İçeren Yeni Bir Panel Arkası Yazıtı)
Koray TOPTAŞ – Hakan EROL *79*

Anadolu'dan Yeni Bir Kazı ve Yeni Veriler: Tanır Yassıhöyük Geç Demir Çağı Boya Bezemeli Seramikleri
(A New Excavation and New Data from Anatolia: Tanır Yassıhöyük Late Iron Age Painted Pottery)
Elif BAŞTÜRK *97*

A 'Small-Size Statue' of Hephaistos from Olympos (Lykia)
(Olympos'tan (Lykia) Bir 'Küçük Boy' Hephaistos Heykeli)
Serra DURUGÖNÜL – H. Mert ERDOĞAN *133*

OLBA
XXXIII 2025

A Portrait Sculpture from Aizanoi Wearing a Pallium Type Toga
(Aizanoi'dan Pallium Tipi Toga Giyimli Portre Heykel)
Figen ÇEVİRİCİ-COŞKUN ***151***

An Assessment of the Urban Development of the Ancient City of Sillyon
(Sillyon Antik Kenti Kentsel Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme)
Murat TAŞKIRAN ***173***

Knidos'tan Figürlü Başlıklar: Tipolojisi, Stili ve İkonografisi
(Figured Capitals from Knidos: Typology, Style and Iconography)
Zeliha GİDER-BÜYÜKÖZER ***207***

II. Konstans'ın (MS 641/668) Konstantinopolis Darplı Follisleri: Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi Örnekleri
(Constantinople Folles of Constans II (641/668 AD): Examples from Eskişehir Eti Archaeology Museum)
Zeliha DEMİREL-GÖKALP ***237***

Neue Weihungen an Zeus im Museum von Eskişehir
(New Dedications to Zeus in the Museum of Eskişehir)
N. Eda AKYÜREK-ŞAHİN – Hüseyin UZUNOĞLU ***267***

Themistius the Orator between Religious Identities and Imperial Policies in the Eastern Part of the Late Roman Empire
(Geç Roma İmparatorluğu'nun Doğusunda Dini Kimlikler ile İmparatorluk Politikaları Arasında Hatip Themistius)
Onur Sadık KARAKUŞ ***291***

OLBA XXXIII (2025), 237-265
ISSN 1301-7667

Makale Geliş | Received : 02.09.2024
Makale Kabul | Accepted : 12.12.2024

II. KONSTANS'IN (MS 641/668) KONSTANTINOPOLIS DARPLI FOLLİSLERİ: ESKİŞEHİR ETİ ARKEOLOJİ MÜZESİ ÖRNEKLERİ

Zeliha DEMİREL-GÖKALP*

Abstract
Constantinople Folles of Constans II (641/668 AD): Examples from Eskişehir Eti Archaeology Museum

The subject of this study is the 100 Constantinople minted follis of Constans II, which are thought to represent the losses during daily interaction. In 2023, 90 of the 100 folles identified in the research conducted at the Eskişehir Eti Archaeology Museum were identified. These coins include 11 different types and what Bates (1971) calls Class D. Only 19 of the Constans II coins in the Eskişehir Eti Archaeological Museum are included in the museum inventory records. The other 81 coins are among the artifacts to be studied. Of these coins, 10 were found in Pessinus, 4 in Iznik, 3 in Eskişehir-Bardakçı Village, 2 in Afyonkarahisar-Emirdağ-Örenköy and 1 in Eskişehir-Imşehir Village. Therefore, the place of arrival of 80 coins to the museum is not clear. However, since the coins with uncertain provenance were delivered to the museum by the residents of Eskişehir and the surrounding villages, it is thought that these coins came from the region. The coins of Constantinople from the reign of Constans II constitute a neglected group due to their low weight, below-average appearance, and the illegibility of date and offisina marks, which are often outside the die.However, the coins, which are often out of circulation, collected from the market, struck on old and clipped stamps and irregularly cut, are rough, worn and abraded, and although the dates and inscriptions are illegible, they are identifiable and extraordinarily varied in design. In this article, the coin types, iconography, and design of Constantine II's coins, which seem to have been continuously and apparently meaninglessly changed at short and highly irregular intervals, are discussed, and the gaps in coin production are evaluated in relation to the financial policy of

* Prof. Dr. Zeliha DEMİREL-GÖKALP, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Eskişehir/Türkiye. E-posta: zdgokalp@anadolu.edu.tr; ORCID No: 0000-0002-4922-5003.

Constans II. Therefore, in order to evaluate the coins of Constans II, the bronze coins of Constans II, their iconography and types were first analyzed. The coins in the collection were evaluated in the light of the historical events in the region by comparing them with other museum and archaeological excavations in Anatolia. One hexagram dating to 647/651 AD, one Syracuse minted follis dating to 654/659 AD and two Bronze Hoards dating to the reign of Constans II are not included in the study since the subject of this article is the Constantinople minted folles of Constans II.

Keywords: Constans II, Byzantine, Coin, Follis, Circulation, Eskisehir.

Öz

Bu çalışmanın konusunu II. Konstans Dönemi, günlük etkileşim sırasındaki kayıpları temsil ettiği düşünülen Konstantinopolis darplı 100 follis oluşturmaktadır. 2023 yılında Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirilen araştırmada tespit edilen 100 adet II. Konstans'ın Konstanstinopolis darplı follisinden 90'ı tanımlanmaktadır. Bu sikkeler 11 farklı tipi ve Bates'in (1971), D sınıfı olarak adlandırdığı tipi içermektedir. Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde bulunan II. Konstans Dönemi Konstantinopolis darplı sikkelerden sadece 19'u müze envanter kayıtlarında yer almaktadır. Diğer 81 sikke ise etütlük eserler arasındadır. Bu sikkelerden 10 Pessinus'ta, 4'ü İznik'te, 3'ü Eskişehir-Bardakçı Köyü'nde ve 2'si Afyonkarahisar-Emirdağ-Örenköy ve 1'i Eskişehir-İmşehir Köyü'nde bulunmuştur. Dolayısıyla 80 adet sikkenin müzeye geliş yeri belli değildir. Bununla beraber müzeye geliş yerleri belli olmayan sikkeler Eskişehir ve çevre köylerde yaşayan sakinler tarafından müzeye teslim edildiği için söz konusu sikkelerin bölgeden geldiği düşünülmektedir. II. Konstans Dönemi Konstantinopolis darplı sikkeler düşük ağırlıkları, ortalamanın altındaki görünüşleri, çoğu zaman kalıbın dışında kaldığı için okunamayan tarih ve offisina işaretleri gibi nedenlerden dolayı ihmal edilmiş bir grubu oluşturmaktadır. Ancak genellikle tedavülden kalkmış, piyasadan toplanmış sikkeler üzerine darp edilip düzensiz kesildiği için kaba, yıpranmış ve aşınmış durumda olan sikkeler, tarihler ve yazıları okunaksız olsa da tanımlanabilmekte ve tasarım açısından da olağanüstü çeşitlilik göstermektedir. Bu makalede, kısa ve oldukça düzensiz aralıklarla sürekli ve görünüşe göre anlamsız bir şekilde değiştirildiği anlaşılan II. Konstans Dönemi sikke tipleri, ikonografisi, tasarımındaki değişiklikler tartışılmış ve sikke üretimindeki boşluklar II. Konstans'ın mali politikası ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Dolayısıyla II. Konstans sikkelerini değerlendirebilmek için öncellikle II. Konstans'ın bronz sikkeleri, sikkelerin ikonografisi ve tipleri üzerinde durulmuştur. Söz konusu koleksiyondaki sikkeler bölgedeki tarihsel olaylar ışığında Anadolu'daki diğer müze ve arkeolojik kazı buluntuları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Müze koleksiyonunda yer alan bir adet MS. 647/651 yılları arasına tarihlenen hexagram, MS. 654/659 yılları arasına tarihlenen bir adet Syracuse darplı follis ve II. Konstans Dönemi'ne tarihlenen iki adet Bronz Define, bu makalenin konusunu II. Konstans'ın Konstantinopolis darplı follisleri oluşturduğu için çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Konstans, Bizans, Sikke, Follis, Dolaşım, Eskişehir.

Giriş

Bu çalışmanın konusunu, 2023 yılında Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirilen araştırmada müze envanterine kayıtlı ve etütlük eserler arasında tespit edilmiş olan, II. Konstans Dönemi, günlük etkileşim sırasındaki kayıpları temsil ettiği düşünülen Konstantinopolis darplı 100 follis oluşturmaktadır. Müze

koleksiyonunda envantere kayıtlı ve etütlük olmak üzere Anastasius (491-518) ve II. Andronikos (1294-1320) Dönemleri arasına tarihlendirilen 4054 adet Bizans sikkesi bulunmaktadır[1]. Söz konusu sikkelerden 416'sı sekiz farklı define buluntusu olarak tanımlanmıştır[2]. Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi envanter ve etütlük kayıtlarında bulunan II. Konstans'ın Konstantinopolis darplı 100 follis, Bellinger-Grierson[3] ve Hahn'ın[4] standart katalogları ile Mansfield'in[5] kişisel koleksiyonunda yer alan 11 farklı tipi içermektedir. Ayrıca koleksiyonda çok tartışılan ve Bates[6] tarafından II. Konstans'ın 3.hükümdarlık yılına ait sikke olarak kabul edilen ve "D" grubu olarak sınıflandırılmış 3 örnek kataloğa Tip 3a olarak dâhil edilmiştir[7]. Bu makalenin konusunu II. Konstans'ın Konstantinopolis darplı follisleri oluşturduğu için kataloğa alınmayan ancak müze koleksiyonunda yer alan 2 adet daha II. Konstans sikkesi ve 2 farklı bronz definesi bulunmaktadır[8]. Bu sikkelerden biri MS. 647/651 yılları arasına tarihlenen hexagram[9], diğeri ise MS. 654/659 yılları arasına tarihlenen Sirakuze darplı follistir[10]. Bununla beraber son yıllarında tespit edilen, II. Konstans'ın Mısır/Alexandria darplı yeni tiplerine[11], Metcalf'ın[12] tanıttığı Carthage darplı tiplere ya da çok karıştırılan II. Konstans'ın follislerinin kopyası olan ve *Arap Taklidi* olarak tanımlanan *Arap-Bizans* sikke örneklerine[13] müze koleksiyonunda rastlanmamıştır.

---

1 Müze koleksiyonunda Define buluntuları dışında 15 altın, 9 gümüş ve 3612 adet bronz sikke bulunmaktadır.

2 *Define 1*: Heraklius Bronz Definesi (33 adet); *Define 2*: Gümüşkonak Altın Define-II. Konstans (17 adet); *Define 3*: II. Konstans Bronz Define (14 Adet); *Define 4*: II. Konstans Bronz Define (35 adet); *Define 5*: Karatepe Altın Definesi-VI. Konstantinos (26 adet); *Define 6*: VII. Konstantinos Bronz Definesi (41 adet); *Define 7*: Yeşilyurt Bronz Definesi-VII. Konstantinos (51 adet); *Define 8*: Konkav Sikke Definesi (199 adet).

3 DOC 2/2, 420-511.

4 Hahn, 1981, 235-254.

5 Mansfield 2016, 292-307.

6 Bates 1971b, 141-161.

7 Bu tip Grierson tarafından, II. Konstans'ın selefi olan ve MS. 641'de altı ay kadar hüküm süren Heraklonas'a atfedilmektedir. Bu çalışmada söz konusu sikkenin II. Konstans'a ait olduğu düşünüldüğü için katalogda "Tip 3a" olarak yer almaktadır. Bk.DOC 2/2, 396-97

8 Müze koleksiyonunda etütlük eserler arasında tespit edilmiş olan 2 bronz define müzeye 2013 ve 2017 yıllarında müsadere yoluyla gelmiştir. "Define 3" olarak adlandırılan istifte 14 adet; "Define 4" olarak adlandırılmış grupta ise 35 adet sikke bulunmaktadır. *Define 3,* II. Konstans'a ait MS. 643-660 yılları arasına tarihlenen sikkelerden oluşmaktadır. *Define 4* ise 9 adet Heraklius ve 26 adet II. Konstans sikkesini içermektedir.

9 *AR 6,49 gr., 22 mm., ky.6, Ref.: DOC 2/2, 438; no.50.4; Env.no.: 1300*. Hediye yoluyla müzeye gelen sikkenin buluntu yeri bilinmemektedir. II. Konstans'ın Konstantinoplis darplı 2.Tip Hexagramları içinde değerlendirilen sikkenin ön yüzünde; II. Konstans'ın kısa sakallı, khalmys ve haçlı taç giyimli cepheden büstü bulunmaktadır. İmparatorun sağ elinde haçlı globus yer alır; Arka yüzü: Üç basamaklı kaide üzerinde globus, onun üzerinde potent haç tasvirinden oluşmaktadır.

10 *AE 20/25 mm., 4,03 gr., ky.6, Ref.: DOC 2/2, 496, no. 180.1; Env.no.: E-220. Sikkenin buluntu yeri ve tarihi: Pessinus, 1980*. II. Konstans'ın Syracus darplı follisleri içinde 5.Tip olarak değerlendirilen sikkenin ön yüzünde; solda II. Konstans ve sağda Konstantinos'un ayakta, cepheden tam boy tasvirleri yer almaktadır. II. Konstans uzun sakallı, zırh ve haçlı taç giyimlidir, sağ elinde uzun asa, sol eli belindedir. Konstantinos ise khlamys ve haçlı taç giyimlidir. Sikkenin arka yüzünde ise **M**, yukarıda monogram, kesimde **SCL** yer almaktadır.

11 Woods 2023, 45-54.

12 Metcalf 1981, 154-156.

13 Detaylı bilgi için bk. Goodwin 2005; Goodwin 1993; Oddy 2003, 185-196; Foss 2008.

Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde tespit edilen 100 adet II. Konstans'ın Konstanstinopolis darplı follisinden 90'ı tanımlanmaktadır. Bu sikkeler Bellinger ve Grierson'un[14] Dumbarton Oaks Koleksiyonu Cilt 2/2'de yer alan sınıflandırması ile uyumlu 11 farklı tipi ve Bates'in[15], D Sınıfı olarak adlandırdığı tipi içermektedir (fig. 1). Sikkelerin 10'u kötü kondisyonları nedeniyle tanımlanamamıştır. Ancak tanımlanamayan bu sikkeler ön yüz ve arka yüzlerinde okunabilen figür ve birim işareti dikkate alındığında Tip 1-Tip 4 arası olarak değerlendirilmiştir (kat. no. 91-100). Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde bulunan II. Konstans Dönemi Konstantinopolis darplı sikkelerden sadece 19'u müze envanter kayıtlarında yer almaktadır. Diğer 81 sikke ise etütlük eserler arasındadır. Toplam 100 adet sikkenin 80'i müzeye satın alma, 11'i müsadere, 1'i hediye yoluyla gelmiştir. 8 sikkenin ise müzeye geliş şekli belli değildir. Bu sikkelerden 10 Pessinus'ta 4'ü İznik'te 3'ü Eskişehir-Bardakçı Köyü'nde ve 2'si Afyonkarahisar-Emirdağ-Örenköy ve 1'nin Eskişehir-İmşehir Köyü'nde bulunmuş olduğu bilgisi müze kayıtlarında yer almaktadır. Dolayısıyla 80 adet sikkenin müzeye geliş yeri belli değildir. Bununla beraber müzeye geliş yerleri belli olmayan sikkeler Eskişehir ve çevre köylerde yaşayan sakinler tarafından müzeye teslim edildiği için söz konusu sikkelerin bölgeden geldiği düşünülmektedir.

Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda envanter ve etütlük eserler arasında bulunan II. Konstans sikkelerini değerlendirebilmek için öncellikle II. Konstans'ın bronz sikkeleri, sikkelerin ikonografisi ve tipleri üzerinde durulmuştur. Söz konusu koleksiyondaki sikkeler bölgedeki tarihsel olaylar ışığında Anadolu'daki diğer müze ve arkeolojik kazı buluntuları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Konstans'ın Bronz Sikkeleri

II. Konstans Dönemi'nde Konstantinopolis, Alexandria, Carthage, Syracuse, Napoli, Roma ve Ravenna olmak üzere yedi darphanede sikke darp edildiği bilinmektedir. Batıda Napoli, Roma ve Ravenna'nın faaliyetlerinin diğer darphanelere göre düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Batı darphanelerden özellikle Syracuse darphanesi sikkelerinde 640'ların başlarında başlayan ve 650'lerde çoğalan bir artış söz konusudur. Yani Syracuse darplı sikkeler II. Konstans'ın ilk yirmi yılı boyunca büyük miktarda darp edilmiştir[16]. Konstantinopolis ve Selanik dışındaki tüm büyük Doğu darphanelerinin ortadan kaybolması ise Carthage'yı İmparatorluğun en önemli ikinci darphanesi haline getirmiştir. Syracuse ve Carthage'da darp edilen bronz birimlerin iyi tasarlanmış, bol miktarda ve genellikle özenle darp edildiği anlaşılmaktadır. II. Konstans'ın saltanat dönemi boyunca Konstantinopolis ve diğer darphanelerde follis, yarım follis ve son yıllarında dekanummia darp edildiği anlaşılmaktadır. II. Konstans'a atfedilen pentanummi bulunmamaktadır.

II. Konstans'ın tam adı (CONSTANTINVS) yalnızca altın ve gümüş sikkelerinde ve Batı darphanelerindeki bazı bakır sikkelerde kullanılmıştır. İmparatorun adı 643/4'e tarihlenen Tip 3a'da CONST olarak ve 655-657'e tarihlenen

14 DOC 2/2, 420-511.

15 Bates 1971b, 143.

16 Aslında II. Konstans'ın 663 yazının sonlarında Syracuse'da ikamet ettiği ve 668 yılındaki ölümüne kadar orada kaldığı düşünüldüğünde durumun tam tersi olmasını beklenmeli.

Tip 6 sınıfında yenilikçi bir şekilde arka tarafa yerleştirilmiş KWNCTAN olarak verilmiştir. II. Konstans'ın Tip 1 ve Tip 4 follislerinde az sayıda görülen, Tip 7 ve Tip 8'nin büyük çoğunluğunda yer alan ve Tip 11'in sağ ön yüzündeki değer işareti üzerinde yer alan "K" harfi de Bates'e göre imparatorun adını simgelemektedir. II. Konstans 13-17 yaşları arasındayken sikkeleri üzerinde sakalsız (1-6. saltanat yılları, Tip 1-Tip 4); 17-19 yaşları arasındayken hafif sakallı (6-7. saltanat yılları, Tip 4); 22 yaşı ve sonrası uzun sakallı (11. saltanat yılı ve sonrası, Tip 5-Tip 11) tasvir edilmiştir. İmparator sikkeleri üzerinde 1-15. saltanat yıllarında (Tip 1-Tip 7) khalmys giyimli, 15. saltanat yılı sonrası (Tip 8-Tip 11) askeri kıyafetli olarak görülmektedir. II. Konstans, Tip 3a ve Tip 11'de görülen büst şeklindeki tasvirleri dışında diğer tüm sikkelerinde ayakta betimlenmiştir. Ayakta duran figür tiplerinde imparator, Tip 2 ve Tip 3 sınıfı dışındaki örneklerinde sağ elinde uzun bir haç tutmaktadır. Tip 2 ve Tip 3'te ise sağ elinde khristogram ile sonlanan uzun bir asa yer almaktadır[17]. Büst tiplerinde ise sağ elinde haçlı globus görülmektedir[18].

II. Konstans Dönemi Konstantinopolis darplı sikkeler düşük ağırlıkları, ortalamanın altındaki görünüşleri, çoğu zaman kalıbın dışında kaldığı için okunamayan tarih ve offisina işaretleri gibi nedenlerden dolayı neredeyse tüm Bizans serisi içinde en kötüsü olarak tanımlanmaktadır. Ancak her ne kadar II. Konstans'ın sikkelerinin tarihleri ve yazıları okunaksız olsa da sikke tipleri tanımlanabilmektedir. Üstelik söz konusu sikkeler tasarım açısından olağanüstü çeşitlilik göstermektedir. Aynı türün uzun süre boyunca devam etmesi yerine, kısa ve oldukça düzensiz aralıklarla sürekli ve görünüşe göre de anlamsız bir şekilde değiştirildiği görülmektedir. Örneğin II. Konstans'ın sikkelerinden ilk dört sınıfının ön yüzü (ayakta duran, khlamys ve haçlı ve taç giyimli, sakalsız ve sağ elinde uzun haç tutan yalnız imparator figürü) aynı kalırken arka yüz tasarımlarının imparatorun 1-7. saltanat yılları arasında değiştirildiği görülmektedir. II. Konstans sikkelerinden ilk dört sınıfın arka yüzünde değer işareti olarak M yerine m'in tercih edilmiştir. İmparatorun 1.ve 2. saltanat yılına tarihlenen I. Tip'te m'in solunda ANA, sağında NEOϒ, altında ise offisina işareti ve saltanat yılı yan yana (AI, BI, vb.) yerleştirilmiştir. 2. saltanat yılı 2. Tip follislerinde **m**'in üzerinde ANA ve sağında NEOϒ yer alırken, **m**'in soluna "offisina" olduğu düşünülen 0/f/**A** dikey olarak yerleştirilmiş ve aşağıda offisina işareti ile saltanat yılı yan yana yer almıştır.

İmparatorun 3. saltanat yılı 3.Tip follislerinde **m'**in üzerinde ANA ve sağında NEOC sabit kalırken sola dikey olarak **+III+** şeklinde tarih ve aşağıya sadece offisina işareti yerleştirilmiştir. Yine II. Konstans'ın 4-7. saltanat yıllarına tarihlenen 4.Tip'te ise 1. Tip follislerin tasarımına geri dönüldüğü görülmektedir. II. Konstans'ın 11. saltanat yılı ve sonrasına tarihlenen sikkelerinde ise artık sakallı tasvir edilmektedir. 11. saltanat yılı ve sonrasına tarihlenen 5.Tip, 6.Tip ve 7.Tip sikkelerinin arka yüzünde değer işareti **m, M** olarak değiştirilmiştir. Bu sikkelerin ön yüzünde imparatoru yine ayakta ancak bu kez sakallıdır. Ya da imparatorun saltanatının son yıllarına tarihlenen 9.Tip sikkelerinin arka yüzünde artık değer

17 Bates 1971b, 148-49.

18 Bu makalede II. Konstans Dönemi follislerinin ön yüz ve arka yüzlerinde yer alan çeşitlemeler "İkonografi" ve "Tipler" başlığı altında ayrıca değerlendirilmiştir.

işareti de yer almamaktır. Dolayısıyla II. Konstans Dönemi'nde Konstantinopolis darphanesinde çok sayıda ve son derece farklı tipte follis darp edildiği anlaşılmaktadır. Bu tiplerin ön yüzlerinde görülen figür çeşitlemeleri ya da arka yüzlerinde yer alan değer işareti **M** (ya da **m**) üzerinde görünen farklı işaretlere (haç, yıldız ve K) göre de iki veya daha fazla alt türe de ayrılabildiğini söyleyebiliriz.

II. Konstans follisleri genellikle tedavülden kalkmış, piyasadan toplanmış sikkeler üzerine darp edilip düzensiz kesildiği için kaba, yıpranmış ve aşınmış durumdadır[19]. Özellikle büyük levhalar üzerine darp edilen ve sonra özensiz kesildiği anlaşılanları ise tuhaf üçgen, dörtgen veya sekizgen biçimler göstermektedir (fig. 6. 26, 49). Dolayısıyla II. Konstans'ın bronz sikkelerinin şekilleri, boyutları ve ağırlıkları değişkenlik göstermektedir. Bu bağlamda II. Konstans'ın bronz sikkelerinin genel olarak kaba ve özensiz olması, kondisyonlarının düşük olması nedeniyle uzmanlar tarafından ihmal edildiği görüşü de yadsınamaz bir gerçektir[20].

İkonografi

Bizans sikkeleri içinde şüphesiz bronz olanlarının ikonografisi, günlük alışverişlerde her türden insan tarafından kullanıldığı için daha evrensel bir mesaj taşıyordu. Ancak yine de altın ve gümüş sikkelere oranla bronz sikkeler ikonografik açıdan da en az esnek olanıydı. Çünkü sikke ön yüz alanının büyük kısmını imparatorun zorunlu büstü ya da figürü, arka yüzünü ise sikkenin değerini gösteren pratik bir uğraş kaplamaktaydı[21]. II. Konstans'ın altın ve gümüş sikke ikonografisinin büyükbabası Heraklius (MS. 610-640) ile aynı şekilde devam ettiği söylenebilir. Ancak bunun yanında II. Konstans'ın bronz sikkeleri, imparatorluk figürlerinin sikke üzerinde konumlandırılması ve ilk kez Konstantinopolis darphanesinde değer işareti olmadan bronz sikke üretilmesi açısından yenilik göstermektedir[22]. II. Konstans'ın 1. hükümdarlık yılında Konstantinopolis darplı follislerinin ön yüzünde ilk kez görülen ayakta duran, khlamys, haçlı ve pendilialı taç giyimli ve sağ elinde uzun haç tutan yalnız imparator figürü ve impara-

19 Bizans sikkelerinde II. Konstans Dönemi öncesinde de düzensiz tipler görülmektedir. Genellikle askeri acil durumlarda, askeri ödemeler için kısa sürede çok sayıda bronz sikke üretme yönündeki idari gereklilik, kalıpların aceleyle ya da dikkatsizce kesilmesine ve bunun sonucu olarak hatalı lejandlar ve imparatorluk figürlerinin kötü uygulanmasına neden olmuştur. Bk. Trombley 2012, 66.

20 Goodwin 2012, 18.

21 Bronz sikkelerin bu işlevsel rolü, İmparator I. Anastasius'un 498'deki reformları kapsamında oluşturulmuştur. Bronz sikkelerde başlangıçta sadece darphane işareti ve değer işareti gösteriliyordu (40 için M, 20 için K, 10 için I ve beş için E). I. Iustinianus'un 538'deki reformları ile de bronz sikkelere hükümdarlık yılı eklenmeye başlamıştır. Yani arka yüzde değer işareti, darphane işareti, offisina işareti, ANNO + hükümdarlık yılı ve alanın geri kalanında bir yere yerleştirilmiş haç ya da khristogram bulunuyordu. Bu tiplerde sanatsal açıdan bazı girişimler görülse de paralar gerçekte siyasi mesajları imparatorluk büstünün dışına aktarmanın bir aracı olarak işlev görmüyordu. Bk. Vrij 2016, 79-71.

22 Bununla beraber "Konstantin" isminin çok kullanılması nedeniyle sikkelerin II. Konstans'a atfedilmesinde bazı sorunlar olduğu da bir gerçektir. Örneğin III. Konstantin; Herakleios Konstantin, Heraklonas; Konstantin Herakleios ve II. Konstans ise aslında Konstantin'di. 641'de tek imparator olarak kalan II. Konstans'ın, altın sikkelerinin üzerinde adı Konstantin olarak yazılsa da muhtemelen her ikisi de Konstantin adını taşıyan iki selefinden (Herakleios Konstantin ve Heraklonas) ayırt edilmek için, Konstantin'in kısaltılmışı olan Konstans ismini tercih ettiği ve halk arasında da kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Bk. Goodwin 2012, 18; Goodacre 1971, 102; Ünal 2018, 466.

tor adı yerine sağ elinde tuttuğu haç vizyonu ile uyumlu ЄNTЧTO NIKA[23] (ἐν τούτῳ νίκα - bu [işaret]'te fethetmek) yazısı ana yeniliktir[24]. Bu follislerin arka yüzünde **m** değer işareti, işaretin solunda ANA, sağında NЄOS (ana-neos[is] – yenileme) ve değer işareti altında önce officina işareti ve sonra hükümdarlık yılı birlikte yer almaktadır. II. Konstans'ın bu tip sikkelerinde açıkça görülen imparatorun Hıristiyan bir savaşçı olarak tanıtılması ve Büyük Konstantin'in Milvia Köprüsü Savaşı'ndan önceki vizyonuna gönderme olmasıdır[25]. Arka yüzde kullanılan ana-neos[is] – yenileme kelimesi, II. Konstans'ın da babası gibi *Yeni Konstantin* olarak tanıtılması ya da eski Roma'nın yenileme idealleriyle olan ilişkisi şeklinde açıklanabilir[26]. Dolayısıyla bu yeni follisin mesajı açık ve güçlüydü: yeni imparator, aynı adı taşıdığı I. Konstantin›in görkemli günlerinin yenilenmesini temsil ediyordu ve haç işaretiyle de fethedecekti. Heraklius'un 640 yılında ölümü ve onu takip eden süreçte yaşanan hanedan mücadeleleri, Suriye ve Filistin'in Araplar tarafından alınması, imparatorluğun Mısır'ı kaybetmek üzere oluşu gibi nedenlerden dolayı yeni imparatorun, imparatorluk vatandaşlarına ve askerlerine yeni ve olumlu bir mesaj vermesi hayati önem taşımalıydı ki yeni sikkenin de bu mesaja katkıda bulunması amaçlanmıştı[27]. II. Konstans'ın 11 yaşında tahta çıktığı düşünüldüğünde ise burada olağandışı olan ayakta duran ve açıkça çocuk figürü olmayan bir tipin sadece on bir yaşındaki bir çocuk için uygun görülmüş olmasıdır[28].

II. Konstans'ın altın, gümüş ve bronz sikkelerinde görülen bir diğer yenilik ise ortak imparator ilan ettiği üç oğlunun da sikke üzerinde yer alması nedeniyle sikke arka yüzünde halefleri ile tasvir edilen imparator imgesinin kaldırılmasıdır[29]. Ortak imparatorlu tipler bronz birimlerde follis (*M=40 nummi*), yarım follis (*K=20 nummi*) ve dekanummium (*I=10 nummi*) olmak üzere üç farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır: Birincisi II. Konstans'ın 19-21, 23. hükümdarlık yıllarına tarihlenen (MS. 659/664) ve katalogda da "Tip 9" olarak tanımlanmış sınıftır. Bu tipin ön yüzünde imparator ayakta ve yalnız, arka yüzünde birim işareti olmaksızın üç ortak imparator ayakta tasvir edilmiştir. İkinci sınıf imparatorun 25.

---

23 Sikkeler üzerinde "ЄNTЧT O NIKA", "ЄNTЧT ONIKA", "ЄNTЧT ON IKA" yazıları da görülmektedir.

24 Elbette II. Konstans'ın büyükbabası Heraklius Dönemi sikke kullananları ayakta bu tip figürlere alışıktı, ancak figürler monogramları ya da isimlerinin kısaltılmış harfleri ile tanımlanıyordu.

25 ЄNTЧT O NIKA, Büyük Konstantin'in Milvian Köprüsü savaşından önce haç işaretini görmesine atıfta bulunan Latince yazıtın (IN HOC SIGNO VINCES-bu işaretle fethedin) kısaltılmış Yunanca versiyonudur. Bk. Goodwin 2012, 18.

26 Bu sikkelerin, Bizanslı vakanüvisler tarafından "Yeni Konstantin" olarak vurgulanan Herakleios Konstantin için tasarlanıp tasarlanmadığı ve II. Konstans'ın babasıyla aynı adı taşıması nedeniyle onun tarafından devralınıp alınmadığı tartışılabilir. Bk. DOC 2/2, 406.

27 Goodwin, 2012, 18. Kroniklerde II. Konstans'ın saldırgan askeri politikalarına çok değinilmemiş olsa da kendisi ve halefleri Suriye, Mezopotamya ve Mısır'daki kayıpların yeniden fethi umudundan vazgeçmemiş olmalı. Bk. Trombley 2012, 63.

28 DOC 2/2, 406.

29 II. Konstans'ın altın sikkelerinde ön yüzde II. Konstans ve sol yanında en kıdemli oğlunun büstü, arka yüzde basamaklı potent haçın solunda ve sağında en genç diğer ortak imparatorun ayakta tasvirleri ya da ön yüzde imparatorun büstü, arka yüzde üç ortak imparatorun ayakta figürleri yer almaktadır. II. Konstans hexagramlarında ön yüzde II. Konstans ve sol yanında en kıdemli oğlunun büstü, arka yüzde basamaklı globus üzerindeki potent haçın solunda ve sağında en genç diğer ortak imparatorun ayakta tasvirleri bulunmaktadır.

iktidar yılına (MS.665/666) tarihlenir ve katalogda "Tip 10" olarak yer almaktadır. Bu tipin ön yüzünde imparator ve sol yanında en kıdemli oğlunun ayakta tasvirleri, arka yüzünde birim işaretinin solunda ve sağında en genç diğer ortak imparatorun ayakta figürleri görülmektedir. Üçüncü sınıf ise imparatorun 26-27. İktidar yıllarına (MS 666/8?) tarihlenmektedir ve katalogda "Tip 11" olarak tanımlanmıştır. II. Konstans'ın bu son dönem sikkesinde imparatorun gözleri, göz kapakları ve kaşlarının daha detaylı işlendiği görülmektedir. Yanak kontürleri vurgulanan bu portrede imparatorun dudakları, dalgalı bıyıkları ile örtülmüştür. Söz konusu portre, belki de bütün Bizans sikkeleri içinde en realist olanıdır (fig. 7. 82). Üçüncü tipin (Tip 11) ön yüzünde imparatorun büstü, arka yüzünde birim işareti "**M**" in solunda, sağında ve üzerinde olmak üzere üç ortak imparatorun büstleri bulunmaktadır. II. Konstans'ın bronz sikkeleri içinde Tip 9 olarak adlandırılmış sınıfın arka yüzünde yer alan ayakta duran üç ortak imparator (fig. 7.78), Heraklius bronz sikkelerinde de görülen üç imparator imgesini hatırlatmaktadır. Ancak Heraklius sikkelerinde merkezde Heraklius imparator, iki yanında yer alan oğulları ortak imparator olarak vurgulanacak şekilde tasarlanmıştır. II. Konstans sikkelerinde üç ortak imparatorun sikke arka yüzünde temsil edilmesinde olasılıkla işlevsellik rol oynamıştır. Çünkü II. Konstans ve üç ortak imparator olarak ilan ettiği oğullarını yani toplam dört figürü sikke yüzüne yerleştirmek teknik açıdan zorlayıcı olmakla beraber otoriteyi gösterme konusunda da sorun yaratabilirdi. Sikkeler üzerinde tasvir edilen figürlerde sakalın varlığı/uzunluğu ya da omuzların konumu Heraklius sikkelerinden de bildiğimiz üzere kıdemi göstermek için kullanılırdı. Bir imparator ve iki halefinin olduğu uygulamalarda yani üç imparatorun olduğu yerde simetriden dolayı göz doğal olarak merkeze yani otoriteye odaklanır. Ancak dört figür olduğunda doğal bir odak noktası yoktur. Dolayısıyla II. Konstans bronz sikkelerinde hem Tip 9 hem de Tip 11'de sikke ön yüzünde asıl imparator, arka yüzde ise üç ortak imparator yer almaktadır[30].

II. Konstans bronz sikkelerinin şüphesiz en çok tartışılanı; Grierson[31] tarafından II. Konstans'ın selefi Heraklonas'a atfedilen, Bates'in[32] ise II. Konstans sikkeleri içinde "D Sınıfı" olarak adlandırdığı InPЄR COnSτ lejantlı follisleridir. Bu sikkelerin ön yüzünde cepheden, sakalsız bir büst ve etrafında InPЄR COnSτ yazısı, arka yüzünde ise **M**, solda ANA, kesimde NEOS (ANANEOS) ve sağda tarih olarak II/I ya da I/II yer almaktadır. Grierson, Heraklonas'ın MS.638 yılında imparator olarak taç giydiğini kabul ederek sikkede görülen 3. saltanat yılını MS. 641 olarak tarihler ve sikkeyi Heraklonas'ın 3. saltanat yılına atfeder. Grierson ayrıca II. Konstans'ın erken dönem yani 1.-7.saltanat yılları arasında darp edilen follislerinin ön yüzünde yer alan ayakta duran imparator figürü görünümüne vurgu yaparak InPЄR COnSτ lejantlı follislerin II. Konstans sikkelerinin doğal sıralamasına uymadığını iddia ederek söz konusu sikkenin II. Konstans ile ilişkilendirme ihtimali olmadığı üzerinde durmuştur[33]. Aslında bu sikkenin kendisi tamamen sıra dışı olarak kabul edilebilir. Çünkü II. Konstans'ın saltanatı sırasında başkent Konstanstinopolis'te darp edilen imparatorun 3. iktidar yılına tarihlenen sakalsız büst örnekleri, InPЄR COnSτ lejantlı olanları hariç,

30 Vrij 2016, 79.
31 DOC 2/2, 391.
32 Bates 1971b, 143.
33 DOC 2/2, 391.

her zaman sikke ön yüzünde bir elinde haçlı asa, diğer elinde haçlı globus ile ayakta duran, ЄNTɤTO NIKA lejantlı, arka yüzde **m** değer işaretlidir. Üstelik 3. yıla ait InPЄR COnSτ tipinin arka yüzünde yer alan değer işareti **M** de bir istisnadır[34]. InPЄR COnSτ tipinin lejantında yer alan *in*, Latince imparator unvanı olan *im*'in bir varyantıdır. Üstelik bu unvan (*imp*) 5. yüzyıldan beri sikkelerde yer almamaktadır. Bates'e göre bu unvan "yeni Konstantin" unvanının halefi olan Konstans'ı Büyük Konstantin ile özdeşleştirmek için uygun görülmüş olmalıdır. InPЄR COnSτ lejantlı tipin II. Konstans'a atfedilmesine karşı çıkanlar bu sikkede temelde üç anormal özellik üzerinde durmaktadır: Birincisi değer işareti olarak **m** yerine **M**'in tercih edilmesi, ikincisi II. Konstans'ın erken dönem sikkeleri ön yüzünde yer alan ayakta imparator yerini büstün alması ve üçüncüsü ön yüzde bulunan ENT TO NIKA lejantı yerine InPЄR COnSτ yazısının bulunmasıdır. Bates'e göre bu durum Konstans'ın hükümdarlığının ilk yıllarında, kesin bir tip üzerinde karar kılınmadan önce önemli denemeler yapıldığını göstermektedir. InPЄR COnSτ lejantlı bronz sikkeler tedavül edildiği neslin söz konusu unvana aşina olmaması nedeniyle, Konstans'ın 3. iktidar yılında bir deneme döneminden sonra kullanımdan kaldırılmış olmalıdır[35]. Daha önce de vurgulandığı üzere "Konstantin" isminin çok kullanılması nedeniyle sikkelerin II. Konstans'a atfedilmesinde bazı sorunlar olduğu bir gerçektir. Ancak ne III. Konstantin (Herakleios Konstantin) ne de Heraklonas (Konstantin Herakleios) babaları olmadan taçlı ortak imparator olarak bir yıldan fazla hüküm sürmemişlerdir. Dolayısıyla Herakleios'un ölümü ile hükümdarlık yılları sayılmaya başladığında, her ikisi de 641'in ikinci yarısından itibaren doğal olarak görünmemelidir. Heraklonas 638'in Temmuz ayında Augustus olarak taç giymiş ve 639'un Ocak ayında da halk tarafından alkışlanmıştır. Heraklonas'ın saltanatı 638'in Temmuz ayından itibaren tarihlendirildiğinde, 641 yılında InPЄR COnSτ lejantlı sikkeleri basmak için sadece iki veya üç ayı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum çok olası görülmemektedir. Son olarak Bates'in, ENT TO NIKA lejantlı bir sikkenin üzerine InPЄR COnSτ lejantlı sikke darp edildiğini doğrulaması, InPЄR COnSτ lejantlı sikkelerin II. Konstans için darp edildiğini kanıtlamaktadır[36]. Phillips ve Goodwin, InPЄR COnSτ tipininin dolaşımını Suriye, Kıbrıs, Sicilya buluntuları ile karşılaştırarak tartışmıştır. Inper Const tipinin yoğun olarak Kıbrıs'ta bulunmuş olduğunu vurgulayan araştırmacılar, Büyük Konstantin kültü ile ilişkilendirildiğinde Latinceye aşina kullanıcılar için darp edilmiş olabileceği üzerinde durmuşlardır. Ancak Phillips ve Goodwin yine de ihtiyatlı davranıp kesin bir sonuca varmadan bu tipin Anadolu'da bulunmadığı konusunun teyitte ihtiyaç olduğunu da dile getirmişlerdir[37]. Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi Koleksiyonu'nda tespit edilen üç Inper Const lejantlı sikkenin (fig. 6. 35-37) ikisinin buluntu yeri bilinmemekle beraber 1'i Eskişehir Ankara yolu üzerinde yer alan İmşehir Köyü'nden ele geçmiştir. Diğer 2 sikke müzeye müsadere yoluyla gelmiştir. Ancak sikkelerin üzerinde bulunduğu şahısların Eskişehir'de ikamet ettikleri görülmektedir. Hala Inper Const lejantlı sikkelerin Anadolu'da da bir dolaşımı olduğunu söylemek için erken olabilir, ancak Amasya, Malatya ve Eskişehir müzeleri dışında bu tipin

34 Wenninger 1977, 75-78.
35 Bates 1971b, 150.
36 Bates 1971b, 157-158.
37 Phillips – Goodwin 1997, 80; Phillips 2012, 39-72.

buluntu yerlerinin tümü arkeolojik kazılardır[38] (fig. 2).

Anastasius'un 498'de bronz sikkeleri yeniden düzenlemesinden bu yana **M** değer işareti üzerinde görülen küçük haça yönelik muamele[39], bir dizi değişken işaretten yalnızca biri olarak II. Konstans'ın saltanatına kadar devam etmiştir. Bununla birlikte, II. Konstans'ın hükümdarlığı sırasında darphanede, **M** (ya da **m**) değerinin üzerinde geleneksel küçük haç, bir yıldız ya da bir **K** olmak üzere üç farklı işaret kullanıldığı görülmektedir. Burada dikkat çeken II. Konstans hükümdarlığı boyunca darphanenin değer işareti üzerinde yalnızca üç farklı işaret kullanmış olması değil, darphanenin daha önce ne yıldızı ne de **K**'yı kullanmamış olmasıdır. **K** harfinin Heraklius Dönemi solidus ve hexagramlarında görülme sıklığı göz önüne alındığında şaşırtıcı değil. **K** muhtemelen çarmıha gerilen İsa'ya atıfta bulunmak için kullanılan κύριος 'efendi' teriminin kısaltılmışıdır. Yıldız ise şimdiye kadar çok daha nadir görülen bir sembol olduğundan oldukça farklı bir durumdur. Yıldız daha önce Herakleios Dönemi'nde, 23 veya 22 karatlık hafif solidusların arka yüzünde dini sembolizminden ziyade onları bu şekilde tanımlamak için kullanılmıştır. Bu iki sembolün (K ve yıldız) II. Konstans sikkeleri üzerinde nasıl ve neden yer aldığı sorusunun cevabı muhtemelen İsa'nın şu sözlerinde yatmaktadır: "Ben parlak sabah yıldızı Davut'un kökü ve soyundan gelenim"[40]. Dolayısıyla Konstans'ın hükümdarlığı sırasında **M** (ya da **m**) üzerinde gösterilen üç değişken işaretin tümü İsa›ya gönderme olarak kabul edilebilir. Yani küçük haç onun çarmıha gerilmesini, yıldız kendini sabah yıldızı olarak tanımlamasını ve **K**[41] ise onun Rab statüsünü ifade ediyor olmalı[42].

Tipler ve Katalog

Tip 1 (MS. 641/44) (fig. 6. 1, 4)

Öy. : ENTϡTO NIKA, Konstans ayakta, sakalsız, khalmys ve haçlı taç giyimli. Sağ elinde uzun haç, sol elinde haçlı globus tutuyor.

Ay : **m**, solda A/N/A, sağda N/E/O/S, yukarıda haç ya da yıldız, aşağıda solda

38 II. Konstans'ın InPER COnST lejantlı sikkelerine Anadolu'da bazı müzelerde ve arkeolojik kazı buluntularında da rastlanmaktadır. Amasya Müzesi koleksiyonunda 2 adet (Ireland 2000, kat. no. 3747-48) ve Malatya Arkeoloji Müzesi koleksiyonunda 1 adet Inper Const lejantlı sikke (Demirel-Gökalp 2014, kat. no. 257) bulunmaktadır. Ancak Malatya Arkeoloji Müzesi'ndeki örnek DOC 2/2, s.396, no. 5a referansı ile Heraklonas olarak tanımlanmıştır. Harput Kalesi (Bayram 2019, kat. no. 3), Bergama (Radt 1993, 58, kat. no. 811), Kaunos (Çizmeli-Öğün 2007, no. 56), Perge (Erol 2005, kat. no. 69, Heraklonas olarak tanımlanmıştır), Side (Atlan, 1976, 92, no. 519- bu yayında da yazar söz konusu sikkeyi Heraklonas olarak tanımlamıştır), Patara (yazar sikkeyi Heraklius'un Nikomedia darplı sikkesi olarak tanımlamıştır, bk. Dama 2023, Levha 8, no.258), Kelenderis (Oyarçin 2015, 260, kat. no. 36-37), kazılarında ve Sillyon yüzey araştırmalarında (Köker 2020, no.34) bulunmuş ve yayınlanmış InPER COnST lejantlı sikkeler, ayrıca Anemurium ve Elause Sebaste kazılarında da bulunmuş ancak yayınlanmamış örnekler de mevcuttur. Anemurium kazı başkanı Prof. Dr. Mehmet Tekocak ve Anemurium kazılarda ele geçen sikkeleri yayına hazırlayan Doç. Dr. Kasım Oyarçin'e, yayınlanmamış bir definenin parçası olan InPER COnST lejantlı sikkelerin bilgisini paylaşan Elaisussa Sebaste kazı başkanı Prof. Dr. Annalisa Polosa'ya teşekkür ederim.

39 **M** harfinin üzerindeki küçük bir haç, bazen bir Christogram sembolü ya da bir Thou-Rho ile değiştirilmiştir.

40 Yuhanna 22: 16.

41 Bununla birlikte, sikke ön yüzündeki Konstans büstünün sağındaki alanına yerleştirilmiş **K,** Konstans'ın Yunanca resmi adının (Κωνσταντῖνος) kısaltması da olabileceği tartışılabilir.

42 Woods 2023, 49-51.

Of. harfi sonra sağda yıl rakamı.

Tip 1'i, Grierson II. Konstans'ın 1 ve 2. saltanat yıllarına, Bates ise 1, 2 ve 4. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Tip 1'in arka yüzünde yer alan birim işareti üzerinde genellikle imparatorun 1. saltanat yılında haç ya da bir daire, 2. yılında haç, yıldız ya da K, 4. yılında ise birim işareti üzerinde haç görülmektedir. Offisina işaretleri ise A, B, Γ, Δ ve Є'dir.

Ref. : DOC 2/2, 422-444, no. 59a-60e; Hahn 1981, 247-248, no. 162a-d; Bates 1971b, 141; Mansfield 2016, 292, no. 21.1-21.5

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap	Yukarıda
1*	S-1235	I	6	A	6,20	22	-
2	2012	I	6	A	4,45	20/21	haç
3	E-180	II	6	A	5,12	20/21	yıldız
4*	6880	II	6	A	4,72	18/23	yıldız
5	E-292	II	6	A	4,22	21	-
6	E-1340	II	6	A	4,20	19/24	-
7	E-2017	II	6	A	4,05	24/26	yıldız
8	E-75	II	6	A	4,02	17/21	-
9	E-67	II	6	A	3,83	19/22	-
10	7865	II	6	A	3,79	20/22	yıldız
11	E-134	II	6	A	3,72	22	yıldız
12	5641	II	6	A	3,33	18/20	haç
13	2606	II	6	A	2,98	16/24	haç
14	E-671	II	6	A	2,38	19	yıldız
15	E-913	II	6	A	2,17	20	haç
16	6515	?	6	A	5,18	22/23	haç
17	E-644	?	6	?	5,69	26	haç
18	5471	?	6	?	5,27	22	haç
19	S-1217	?	6	?	3,48	18/20	haç
20	E-662	?	6	?	3,28	22/24	yıldız
21	E-1564	?	6	?	3,19	16/29	-

Tip 2 (MS. 642/44) (fig.6.24, 26)

Öy. : 1.Tip ile aynı

Ay. : **m,** solda 0/ϕ**/A,** yukarıda ANA, sağda N/Є/O/Ч, kesimde solda tarih ve sonra sağda Off. harfi

Tip 2'yi, Grierson II. Konstans'ın 2. saltanat yılına, Bates ise 2. ve 3. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Offisina işaretleri genellikle A, B, Δ ve Є'dir.

Ref. : DOC 2/2, 444-445, no. 61a.1-61f.2; Hahn 1981, no. 163a-b; Bates, 1971, 142; Mansfield, 2016, 292-93, no.21.6-21.8.

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
22	E-503	II	6	A	*4,94*	19
23	6820	II	12	A	*4,87*	*21/23*
24*	E-1014	II	6	A	*4,21*	*18/22*
25	E-1339	II	6	*Γ*	*5,68*	*19/24*
26*	E-2017-14	II	6	*Γ*	*4,30*	*17/22*
27	6455	II	6	*Γ*	*3,54*	*18/20*
28	E-982	?	6	?	*5,17*	*21/24*
29	E-919	?	6	?	*3,25*	20

Tip 3 (MS. 643/44) (fig. 6. 30, 33)

Öy. : 1. ve 2.Tip ile aynı, ancak II. Konstans sağ elinde khristogramlı asa tutuyor.

Ay. : **m**, yukarıda ANA, solda +/III/+, sağda N/Є/O/Ч, aşağıda Off. harfi
Tip 3'ü hem Grierson hem de Bates II. Konstans'ın 3. saltanat yılına tarihlemektedir. Offisina işaretleri genellikle A, B, Δ ve Є'dir.

Ref. :DOC 2/2, 445-446, no.62a-62b.2; Bates 1971b, 143; Mansfield 2016, 293, no. 21.10-21.11.

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
*30**	*4697*	*III*	*6*	*Δ*	*4,18*	*17/22*
31	*E-2017-28*	*III*	*6*	*?*	*5,75*	*20/23*
32	*E-962*	*III*	*6*	*?*	*5,49*	*23/25*
*33**	*5026*	*III*	*12*	*Δ*	*5,44*	*24/29*
34	*6947*	*III*	*6*	*?*	*5,02*	*21/22*

Tip 3a (MS. 643/44) (fig. 6. 35-37)

Öy. : InPЄR COnSτ, İmparatorun cepheden, sakalsız büstü. Khlamys ve haçlı taç giyimli. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.

Ay. : **M,** solda A/N/A, yukarıda haç, sağda II/I ya da I/II, aşağıda Of. harfi, kesimde NЄOЧ
Grierson bu grubu Heraklonas Konstantin'in 3. saltanat yılına atfetmekte ve 1. sınıf follisleri içinde değerlendirmektedir. Bates ise bu tipi II. Konstans'ın 3. saltanat yılına ait "D Sınıfı" follisleri içinde kabul etmektedir. Offisina işaretleri A, B, Γ, Δ ve Є'dir.

Ref. :Bates 1971b, 143; Hahn 1981, 249, no.169; Mansfield 2016, 293, no.21.12-21.13; Phillips ve Goodwin 1997, 69, no. 179.

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
*35**	*E-358*	*I/II*	*6*	*Γ*	*5,20*	*26/27*
*36**	*6787*	*I/II*	*6*	*Γ*	*4,71*	*22/23*
*37**	*E-40*	*I/II*	*6*	*B*	*4,39*	*26/29*

Tip 4 (MS. 644/48) (fig. 6. 38, 42)

Öy. : Tip 1, 2 ve 3 ile aynı, ancak II. Konstans sağ elinde uzun haç tutuyor. İmparator genellikle sakalsız olmakla beraber bazı örneklerde hafif sakallı olarak görülmektedir.

Ay. : **m**, solda A/N/O, sağda N/Є/O/Ч, yukarıda haç, yıldız ya da K, kesimde tarih ve Of. harfi

Tip 4'ü, Grierson II. Konstans'ın 4, 5, 6 ve 7. saltanat yılına, Bates ise 5, 6 ve 7. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Sikke arka yüzünde saltanat yılı olarak *Ч (5)*, Ç (6) ve ÇI (7) yer almaktadır. Offissina işaretleri A, B, Γ, Δ ve Є'dir.

Ref. :DOC 2/2, 446-49, no. 63a-68.2; Hahn 1981, 248, no.167b-d; Bates 1971b, 143.

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap	Yukarıda
38*	E-1444	Ч	6	A	5,20	21	-
39	*E-493*	*Ч*	*6*	*A*	*5,32*	*23/25*	-
40	*E-705*	*Ч*	*6*	*A*	*4,73*	*21*	-
41	*E-265*	*Ч*	*12*	*A*	*3,14*	*17/21*	*yıldız*
*42**	*E-77*	ÇI	*6*	*Δ*	*4,11*	*21/25*	-
43	*E-1471*	*?*	*6*	*?*	*6,07*	*20/24*	*haç*
44	*E-211*	*?*	*6*	*?*	*4,72*	*24/26*	*K*
45	*E-2017-33*	*?*	*6*	*?*	*4,09*	*19/21*	*y*ıldız
46	*E-810*	*?*	*6*	*?*	*4,07*	*22/26*	*K*

Tip 5 (MS. 651/56)

Öy. : ЄNTϚTO NIKA, Konstans ayakta, sakallı, khalmys ve haçlı taç giyimli. Sağ elinde uzun haç, sol elinde haçlı globus tutuyor.

Ay. : **M,** solda A/N/A, sağda N/Є/O/Ч, yukarıda haç ya da yıldız, aşağıda Off. harfi kesimde tarih.

Tip 5'i hem Grierson hem de Bates II. Konstans'ın 11, 12, 13, 14 ve 15. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Grieson imparatorun 11. saltanat yılına tarihlenen ve arka yüzde birim işareti üzerinde haç olan tipleri 5a; 12. ve sonraki saltanat yıllarına tarihlenen ve arka yüzde birim işareti üzerinde yıldız olan tipleri 5b olarak tanımlamıştır. Tip 5'in arka yüzünde yer alan birim işareti üzerinde genellikle imparatorun 11.saltanat yılında haç, 12-15.yılında yıldız (nadiren haç) ve saltanat yıl işareti olarak IA (11), XII (12), XIII (13), XIIII (14) ve XЧ (15) görülmektedir. Offisina işaretleri ise A, B, Γ, Δ ve Є'dir.

Ref. : DOC 2/2, 450-51, no.69a-74; Hahn 1981, 249, no. 170b-c; Bates 1971b, 144; Mansfield 2016, 294, no. 21.14-21.16

Tip 5a (yukarıda haç, kesimde **IA)** (fig. 6. 49)

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap	Yukarıda
47	*4838*	*IA*	*6*	*A*	*3,15*	*20/21*	*haç*
48	*E-2017-27*	*IA*	*6*	*Γ*	*4,89*	*20/21*	*ha*
*49**	*E-1577*	*IA*	*6*	*Γ*	*2,98*	*19/21*	*haç*

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap	Yukarıda
50	*E-1277*	*IA*	*6*	*Δ*	*2,83*	*18/19*	*haç*
51	*E-2022-18*	*IA*	*12*	*Є*	*3,55*	*16/20*	*haç*
52	*E-920*	*IA*	*12*	*?*	*3,05*	*20/22*	*haç*
53	*E-218*	*IA*	*6*	*?*	*2,54*	*20/21*	*haç*

Tip 5b (yukarıda yıldız, kesimde tarih) (fig. 6. 54, 58)

No	Müze Env. No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap	Yukarıda
*54**	*E-267*	*XIII*	*6*	*?*	*4,27*	*16/20*	*yıldız*
55	*E-115*	*XIII*	*6*	*A*	*2,23*	*17/19*	*yıldız*
*56**	*E-114*	*XIIII*	*6*	*?*	*3,71*	*19*	*yıldız*
57	*2013-87*	*XЧ*	*6*	*B*	*2,79*	*17/20*	*yıldız*
*58**	*E-2017-29*	*XЧ*	*6*	*Δ*	*2,98*	*26/28*	*yıldız*
59	*E-2017-32*	*XЧ*	*6*	*Δ*	*2,40*	*17/20*	*yıldız*
60	*1477*	*?*	*6*	*A*	*3,40*	*16/19*	*yıldız*
61	*1476*	*?*	*6*	*B*	*3,48*	*19*	*yıldız*
62	*E-266*	*?*	*6*	*B*	*3,46*	*16/22*	*yıldız*
63	*E-1430*	*?*	*6*	*Γ*	*2,18*	*22*	*yıldız*
64	*E-394*	*?*	*6*	*?*	*2,92*	*17/21*	*yıldız*

Tip 6 (MS.655/57) (fig. 6. 66-67, 70)

Öy. : II. Konstans ayakta ve cepheden, sakallı. Khalmys ve haçlı haç giyimli. Sağ elinde uzun haç, sol elinde haçlı globus tutuyor.

Ay. : **M,** yukarıda yıldız, solda K/W/N, sağda C/T/A/N, aşağıda Off. harfi, kesimde tarih

Tip 6'yı, hem Grierson hem de Bates II. Konstans'ın 15 ve 16. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Saltanat yıl işareti olarak XЧ (15) ya da XÇ (16) görülmektedir. Offisina işaretleri ise A, B, Γ, Δ ve Є'dir.

Ref : DOC 2/2, 452, no. 75a-76e; Hahn 1981, 249-50; 172b-c; Bates 1971b, 144; Mansfield 2016, 294, no. 21.17

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
65	*E-750*	*XЧ*	*6*	*B*	*2,52*	*17/21*
*66**	*7188*	*XЧ*	*6*	*Γ*	*2,46*	*15/20*
*67**	*E-2017-26*	*XЧ*	*6*	*Є*	*3,26*	*16/20*
68	*E-1472*	*XЧ*	*6*	*?*	*2,69*	*22/25*
69	*E-1312*	*XÇ*	*6*	*?*	*3,37*	*20/22*
*70**	*5639*	*?*	*6*	*A*	*2,41*	*16/20*

Tip 7 (MS.655/58) (fig. 6.71)

Öy. : II. Konstans ayakta ve cepheden, sakallı. Khalmys ve haçlı haç giyimli. Sağ elinde uzun haç, sol elinde haçlı globus tutuyor.

Ay. : **M,** solda A/N/N/O, yukarıda **K**, sağda yıl rakamı, aşağıda Of. harfi, kesimde **CON**
Tip 7'yi hem Grierson hem de Bates II. Konstans'ın 15 ve 17. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Saltanat yıl işareti olarak *X/Ч (15), X/ЧI/I (17)* görülmektedir. Offisina işaretleri ise A, B, Γ, Δ ve Є'dir
Ref. : DOC 2/2, 453, no.77a-78b.2; Hahn 1981, 250, 173c-d; Bates 1971b, 144

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
*71**	*S-1644*	*X/Ч*	*6*	*Є*	*4,31*	*19/23*
72	*E-764*	*X/Ч*	*6*	*Є*	*3,94*	*27/28*

Tip 8 (MS.655/58) (fig. 6. 74-75)
Öy. : Yazı yok. Konstans cepheden, uzun sakallı, zırhlı, haçlı taçlı. Sağ elinde uzun haç tutuyor, sol eli belinde. Sağda IV. Konstantinos, sakalsız. Khlamys ve haçlı taç giyimli. Sağ elinde haçlı globus tutuyor.
Ay. : **M**, solda A/N/N/O, yukarıda **K**, sağda tarih, aşağıda Off. harfi, kesimde **CON**
Tip 8'i hem Grierson hem de Bates II. Konstans'ın 15, 16 ve 17. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Saltanat yıl işareti olarak *X/Ч (15), X/ЧI (16), X/ЧI/I (17) görülmektedir.* Offisina işaretleri ise B, Γ, Δ ve Є'dir.
Ref. : DOC 2/2, 454-55, no.79a-81d; Hahn 1981, 250, no. 174b-d; Bates 1971b, 144-45; Mansfield 2016, 294, no. 21.18

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
73	*S-1677*	*X/Ч*	*6*	*B*	*8,13*	*24/26*
*74**	*6838*	*X/Ч*	*6*	*Є*	*3,79*	*21/25*
*75**	*E-2018-14b*	*X/Ч*	*6*	*?*	*2,10*	*19/23*
76	*E-161*	*?*	*6*	*?*	*6,11*	*25*
77	*E-162*	*?*	*6*	*?*	*5,29*	*19/24*

Tip 9 (MS. 659/64) (fig. 6. 78-79)
Öy. : Yazı yok. Konstans cepheden ve ayakta. Uzun sakallı, zırhlı ve miğferli. Sağ elinde uzun haç var, sol eli belinde. Solda saltanat yılı sağda **M**, yukarıda haç, aşağıda Of. Bkz., harfi
Ay. : Heraklios, IV.Konstantinos ve Tiberius cepheden ayakta. Her biri khlamys ve haçlı taç giyimli. Sağ ellerinde haçlı globus.
Tip 9'u Grierson 19, 20, 21 ve 23. saltanat yılına, Bates ise 19, 20 ve 21. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Saltanat yıl işareti olarak I/ θ (19), X/X (20), K/A (21) ya da X/X/ Γ (23) görülmektedir. Offisina işaretleri ise A, B, Γ, Δ ve Є'dir.
Ref. : DOC 2/2, 455-57, no. 82a-86d; Hahn 1981, 250-251, no. 175; Bates 1971b, 145; Mansfield 2016, 294-95, no. 21.19-21.20

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
*78**	*E-2017-30*	*I/ θ*	*6*	*Γ*	*3,22*	*18/20*
*79**	*E-2017-34*	*K/A*	*6*	*Γ*	*2,05*	*18/19*

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
80	*E-1579*	*K/A*	*6*	*?*	*3,41*	*19/23*

Tip 10 (MS. 665/66) (fig. 6. 81)

Öy. : Yazı yok. II. Konstans ayakta cepheden, uzun sakallı, zırh ve haçlı taç giyimli. Sağ elinde uzun haç var, sol eli belinde. Sağda IV. Konstantinos, sakalsız, khlamys ve haçlı taç giyimli. Başları arasında haç var. Sağda X/X/Є

Ay. : **M**, yukarıda haç, solda Heraklius, sağda Tiberius cepheden ayakta. Her ikisi de khlamys ve haçlı taç giyimli. Sağ ellerinde haçlı globus, kesimde **CON**

Tip 10'u hem Grierson hem de Bates II. Konstans'ın 25. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Saltanat yıl işareti sikke ön yüzünde sağda X/X/Є (25) olarak yer almaktadır. Offisina işaretleri ise B, Γ ve Δ'dir.

Ref. : DOC 2/2, 458, no.87a-e; Hahn 1981, 251, no. 176a-b; Bates 1971b, 145; Mansfield 2016, 295, no. 21.21-21.22

No	Müze Env.No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
*81**	*E- 256*	*X/X/Є*	*6*	*?*	*4,36*	*24/25*

Tip 11 (MS.666-68?) (fig. 6. 82, 86, 89)

Öy. : Yazı yok. II. Konstans'ın cepheden büstü. Uzun sakallı, miğferli. Sağ elinde haçlı globus, sol boşlukta **K** var.

Ay. : **M**, yukarıda IV. Konstantinos, solda Heraklius ve sağda Tiberius büstleri. Her biri klamys ve haçlı taç giyimli. Sağ ellerinde haçlı globus tutuyorlar. Aşağıda Off. harfi

Tip 11'i Grierson 26 ve 27. saltanat yılına, Bates 26, 27 ya da 24. saltanat yıllarına tarihlemektedir. Offisina işaretleri ise A, B, Γ, Δ ve Є'dir.

Ref. : DOC 2/2, 459-60, no. 88a-89e-2; Hahn 1981, 251, no. 177a-d; Bates 1971b, 145; Mansfield, 2016, 295, no. 21.23-21.24

No	Müze Env.No.	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
*82**	*E-1072*	*12*	*A*	*4,40*	*19/20*
83	*E-66*	*6*	*A*	*3,83*	*19/21*
84	*E-497*	*6*	*?*	*5,52*	*21/26*
85	*2407*	*6*	*?*	*4,55*	*17/20*
*86**	*E-37*	*12*	*?*	*4,46*	*21/22*
87	*E-1323*	*12*	*?*	*4,46*	*18/20*
88	*E-824*	*6*	*?*	*4,27*	*17/21*
*89**	*5671*	*6*	*?*	*3,98*	*20/25*
90	*E-508*	*12*	*?*	*2,13*	*19/22*

Tip 1-4 (MS. 641-45)

Öy. : İmparator cepheden, ayakta, khlamys ve haçlı taç giyimli. Sol elinde haçlı globus, sağ elinde uzun haçlı asa.

Ay. : **m,** yukarıda haç, solda? sağda N/Є/O/Ч

No	Müze SEnv. No.	Yıl	Yön	Off. işareti	Ağırlık	Çap
91	*E-882*	*?*	*12*	*?*	*4,96*	*21/22*
92	*E-1553*	*?*	*6*	*?*	*4,85*	*20/24*
93	*E-1243*	*?*	*12*	*?*	*4,84*	*18/21*
94	*E-895*	*?*	*6*	*?*	*4,27*	*19*
95	*E-890*	*?*	*?*	*?*	*4,20*	*17/21*
96	*E-1023*	*?*	*6*	*?*	*4,15*	*17/23*
97	*E-100*	*?*	*6*	*?*	*3,65*	*20/23*
98	*E-668*	*?*	*6*	*?*	*2,94*	*16/20*
99	*E-1084*	*?*	*?*	*?*	*2,93*	*19/21*
100	*E-914*	*?*	*12*	*?*	*2,62*	*19/21*

Değerlendirme

Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi envanter ve etütlük eser deposunda tespit edilen II. Konstans'ın Konstantinopolis darplı 100 follisi, Bellinger-Grierson[43] ve Hahn'ın[44] standart kataloglarında ve Mansfield'in[45] kişisel koleksiyonunda yer alan 11 farklı tipi içermektedir. Ayrıca Bates[46] tarafından II. Konstans'ın 3.hükümdarlık yılına ait sikke olarak kabul edilen ve "D" grubu olarak sınıflandırılmış 3 sikke kataloğa Tip 3a olarak dahil edilmiştir.

II. Konstans Dönemi özellikle Konstantinopolis darplı sikkelerinin tarihleri, sikke pulunun dışında kaldığı ya da geçiştirilmiş ayrıntıları ile çoğu zaman okunamamaktadır. Dolayısıyla tipler her zaman aynı tarihlerdeki follislere karşılık gelmediğinden II. Konstans sikkelerini tarihle değil de kısa ve oldukça düzensiz aralıklarla darp edilen türlerine/tiplerine göre tanımlamak daha pratik bir yaklaşımdır. Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde bulunan II. Konstans Dönemi Konstantinopolis darplı follislerin ağırlıkları 8,13-2,13 gr. arasında değişmektedir ve ortalama ağırlığı 4,050 gr.'dır. Sikke ağırlıklarındaki farklılıklar, tasarımdaki değişiklikler ya da piyasadan toplanmış sikkeler üzerine darp edilmiş olması ile ilişkilendirilebilir. Bunun yanında II. Konstans'ın 641-645 yılları arasına tarihlenen 1.-4.tipleri arasında görülen üç farklı tasarım, daha sonra 648-51 ve 661-62 yılları arasında sikke üretiminde görülen boşluk, 666-68 yılları arasında darp edilen son sikkelerinin ise tarihsiz olması hala II. Konstans sikkeleri arasında muhtemel yeni türlerin keşfedileceğini işaret etmektedir ki bu durum beraberinde bilinenlerin tarihlendirilmesi ve hatta tanımlarının geçici olabileceğini de düşündürmektedir. Tasarım açısından olağanüstü çeşitlilik gösteren II. Konstans sikkelerinin tiplerindeki kısa süreli ve sık değişiklikler, otoritenin dayattığı talepler karşısında darphane gravürcüsünün kafa karışıklığını da işaret ediyor olabilir.[47] Ancak bu kısa süreli, sık ve düzensiz değişliklerin arkasında yönetsel değişikliğin de olduğunu

43 DOC 2/2, 420-511.
44 Hahn 1981, 235-254.
45 Mansfield 2016, 292-307.
46 Bates 1971b, 143.
47 Phillips 2012, 41

söylemek yanlış olmaz. Bu sikkeler teknik ve estetik yetersizliklerine rağmen devrim niteliğinde yaratıcıdır. 6. yüzyılda halen Latincenin egemen olduğu, 7. yüzyılda ise bilhassa II. Konstans'tan itibaren Grekçe harflerin Latince olanlarla yan yana kullanıldığı görülmektedir[48]. Özellikle II. Konstans sikkeleri ön yüzünde yer alan imparator adı ve ünvanlarının Yunanca ЄNTϒT O NIKA (ἐν τούτῳ νίκα - bu [işaret]'te fethetmek) ile değiştirilmesi ya da arka yüzde görülen ANNO'nun yerini ananeos[is] (yenileme) kelimesinin alması Roma geleneğinden bir kopuş olarak değerlendirilebilir.

Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde bulunan II. Konstans Dönemi günlük etkileşim sırasındaki kayıpları temsil ettiği düşünülen bronz sikkeler, Türkiye'de yayınlı müze ve arkeolojik kazılarda ele geçen örnekler ile sayısal olarak da karşılaştırılmıştır. Yayınlı 18 müze[49] örneğine (fig. 3) bakıldığında II. Konstans sikkelerinin sadece Eskişehir ve Yalvaç müzelerinde daha fazla olduğu görülmektedir. Çünkü bu iki müzenin de etütlük eser deposunda çalışılmıştır. Türkiye'de gerçekleştirilen kazılardan yayınlı 32 arkeolojik alanın[50] II. Konstans sikke dağılımına bakıldığında ise müze buluntularında göremediğimiz doğal olarak arkeolojik kazılarda gözden kaçmayan yarım follis ve dekanummia sikkelere rastlanmaktadır. Fig. 4'te Anadolu'daki arkeolojik kazılarda bulunan yayınlı örnekler ile beraber yayınlı müze buluntuları bir arada verilmiştir. Bu haritaya Arapların Küçük As-

48 Tekin 1999, 34.

49 Muğla Müzesi için bk. Mandacı 2023, kat. no. 49-54; Kocaeli Müzesi için bk. Karanfil 2019, kat. no. 137-139; Bolu Müzesi için bk. Kılıç 2012, Tablo 1; Sinop Müzesi için bk. Casey 2010, no.941-945, Çorum Müzesi için bk. Çizmeli-Öğün – Özbil 2012, Grafik 5; Amasya Müzesi için bk. Ireland 2000, no. 3744-3748; Kütahya için bk. Demirel-Gökalp 2017, kat.no.390-394; Yalvaç Müzesi için bk. Demirel-Gökalp 2009, kat.no.397-423; Isparta Müzesi için bk. Demirel-Gökalp 2007, kat.no.1057; Niğde ve Kayseri Müzeleri için bk. Metivier – Prigent 2010, 613-614; Kahramanmaraş Müzesi için bk. Güriçin 2019, kat.no. 686-693; Malatya Müzesi için bk. Demirel-Gökalp 2014, kat.no. 257-263; Erzurum Müzesi için bk. Özyurt-Özcan 2007, 7; Mardin Müzesi bk. Erdoğan 2015; Demir 2024, no. 38-40; Fethiye Müzesinde bulunan Bizans sikkeleri yıllar önce John Casey tarafından çalışılmış, ancak yayınlanmamıştır. Söz konusu müzenin bilgileri Prof. Dr. A. Tolga Tek tarafından verilmiştir. Kendisine teşekkür ederim. Sivas Arkeoloji Müzesi Bizans sikkeleri Sema Sözcü tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmaktadır.

50 Saraçhane için bk. Hendy 1986, 278-313; Kalenderhane için bk. Hendy 2007, 175-276; Küçükçekmece için bk. Tekin 2013, 59; Ainos için bk. Tekin 2007, 600; Pergamon İçin bk. Morrisson 1993, 8–13, 55–71, 86–8; Regling 1914, no. 5671-85, 5703–18; Sardis için bk. Bell 1916; Bates 1971a, no.1014-1100; Buttrey 1981, no.97-102; Ephesos için bk. Foss 1979; Kadıkalesi için bk. Toy 2019, 28; Iasos için bk. Delrieux 2010-2011 409-410; Stratonikeia için bk. Tek – Köker – Sarıız 2019, 180; Myndos için bk. Şahin 2016, 329-330; Patara için bk. Dama 2023, no. 258; Kaunos için bk. Çizmeli-Öğün 2007, 54; Arykanda için bk. Tek 2002; Perge için bk. Erol 2005, kat. no. 69-76; Köker 2007, no. 36; Şen 2004, 111; Sillyon için bk. Köker 2020, no.34-37; Side için bk. Atlan 1976; Karatepe için bk. Fischer-Bossert 2014, no.60; Kelenderis için bk. Oyarçin 2015, 245; Olba için bk. Aksoy 2019, no.81-83; Sarıız 2014, no. 83-92; Akçay 2019, 151-153; Elaiussa Sebaste için bk. Polosa 2010, no. 3, 19, 23, 40, 82; Antiokheia Orantes için bk. Waage 1952, 182; Hadrianapolis için bk. Laflı – Lightfoot – Ritter 2016, no. 11; Ankara için bk. Foss 1977, 87; Amorium için bk. Katsari – Lightfoot – Özme 2012, no. 131-156; Pisidia Antiokheia Kenti için bk., Sancaktar 2014, 520; Sancaktar 2013, 373; Tyana için bk. Asolati – Crisafulli 2015no. 2-10; Komana için bk. Ünal 2019, no. 3a-c; Harput Kalesi için bk. Bayram 2019, no. 3; Zeugma için bk. Toumpan 2015, no. 336-337; Didyma için bk. Baldus 2006; Harmantepe Kalesi Kazısı buluntuları yayınlı değildir. Bilgiyi paylaşmama izin veren Adapazarı Müze Müdürlüğü'ne teşekkür ederim.

ya'ya istila rotaları[51] eklendiğinde örtüştüğü görülmektedir.[52] 7. yüzyılın son çeyreğinde başlayan Arap istilalarının Anadolu'da II. Konstans sikke dolaşımını tek başına açıklamak için yeterli olup olmadığı elbette tartışabilir. Ancak Phrygia'nın özellikle bu dönemde Araplara karşı yürütülen harekatın önemli noktalarından biri olduğu da unutulmamalı.[53] II. Konstans'ın Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde bulunan okunabilen 90 Konstantinopolis darplı sikke imparatorun iktidar yılları dikkate alınarak grafiğe dönüştürülmüştür (fig. 5). Burada 644 yılındaki sikke sayısındaki düşüşün 648'de ivme kazandığı görülmektedir. 648 yılı aynı zamanda Arapların Firigya'ya girdiği yıldır. 649-651 yılları arasında yani II. Konstans'ın 8, 9 ve 10. İktidar yıllarında sikke üretiminde bir boşluk olduğunu biliyoruz ve bu dönem aynı zamanda Kilikya ve Isauria'ya giren Araplarla kısa dönemli yapılan ateşkesi de işaret etmektedir. 664-666 yılları arasına tarihlenen sikke neredeyse yok denecek az olsa da 652 yılı sonrası artan ivme dikkat çekicidir. 656-665 yılları arası hem Arapların donanma ile Akdeniz'e açılması hem de Konstans'ın Balkanlarda Slavlarla mücadelesi ile karakterize edilmektedir. Dolayısıyla orduların Frigya'da olmaması sikke dolaşımını da olumsuz etkilemiş görünmektedir. Bununla beraber Whalin[54], 650'lerden itibaren yeni bir mali politikanın uygulandığını ve bu yüzden de bronz sikkelerin Konstantinopolis ve yakın hinterlandının dışında dolaşıma girmediğini vurgulamaktadır. Whalin bu durumu Yakın Doğu (per Orientum ya da Anatolikon) ve Ermenistan (per Armeniamor Armeniakon) ordularının yarım yüzyıl içinde ikinci kez Küçük Asya'da kurulmasıyla açıklamaktadır. Yani devlet söz konusu tarihlerde askerlere nakit ödeme yapmaktan ziyade onları ayni olarak desteklemektedir. Ancak Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi özelinde tanımlanabilir 90 sikkenin 44'ü 650 yılı sonrasına tarihlenmektedir. Üstelik Eskişehir çevresinde bulunduğu bilinen, müzede koleksiyonundaki iki bronz II. Konstans definesinin en geç tarihli sikkeleri de 660 yılını vermektedir. Ayrıca fig. 3'te verilen listede yer alan arkeolojik kazı alanlarında ya da müzelerde bulunan II. Konstans sikkelerinin de büyük bölümü de 650 yılı sonrasına tarihlenmektedir. Anadolu'daki II. Konstans sikke buluntuları imparatorun bizzat desteklediği kastron yatırımlarını işaret edebileceği gibi 660 yılında geliştirilen hem mali aynı zamanda da askeri çözüm olarak hayata geçirilen doğrudan askerlere tahsis edilen araziler ile de olumlu ilişkilendirilebilir. Ayrıca II. Konstans Dönemi'nde Arap fetihlerinden sonra darp edilmiş olmasına rağmen Suriye ve Mezopotamya'da da bulunmuş bol miktarda bronz sikke/define mevcuttur[55]. II. Konstans sikke definelerine, bir başka çalışma konusu olduğundan bu makalede değinilmemiştir. Ancak Anadolu'da hem arkeolojik kazılarda ele geçmiş hem de kaçak kazılar sonrası müzeler tarafından el konmuş sayısız bronz ve altın II.

51 640-680 yılları arasında Küçük Asya'da gerçekleşen Arap saldırıları rotası Lilie'den uyarlanmıştır. Bk. Lilie 1976, 189. uyarlanmıştır.

52 Bununla beraber Türkiye yüzölçümünde büyük bir yer kaplayan Konya İli'nde ve belki Yozgat İli'nde sürdürülen arkeolojik kazılarda bulunan ya da ilgili kentlerin müzelerindeki söz konusu dönem sikkelerinin yayınlanması bu makalede uyarlanan haritanın sağlaması olacağı düşünülmektedir.

53 Araplar, Küçük Asya'yı 640'larda istila etmeye başlamışlardır. İlk akın dalgası sırasında Araplar Ancyra (Ankara), Amorium (Emirdağ), Euchaïta (Çorum-Avkat/Beyözü) ve Trebizond'a (Trabzon) kadar ulaşmışlardır. Bk. Haldon 1999, 56-59; Haldon 2016, 138.

54 Whalin 2020, 63-64.

55 Heidemann 1998, 98.

Konstans sikke definesi olduğu bilinmektedir. Bizans ekonomisinde de altın ve bronzun karşılıklı bağımlılığı göz önüne alındığında, bronz sikkeler altın sikke dolaşımının hayati bir parçası olarak kabul edilmektedir. Çünkü Bizans hazinesi, devlet harcamaları için gerekli olan ancak halktan vergi yoluyla alınamayan altın sikkeleri, açık piyasadan sarraflar aracılığıyla bronz sikke karşılığında satın alıyordu[56]. Bu bağlamdan bakıldığında Anadolu'nun güneyindeki II. Konstans bronz sikke yoğunluğu, Suriye ve Mezopotamya piyasası için de dolaşımda olabileceğini akla getirmektedir. Kısaca 650'lerden itibaren bronz sikkelerin Konstantinopolis ve yakın hinterlandının dışında dolaşıma girmediği düşüncesinin karşılığı olmadığını yani sikke ithalatının durmadığını ancak önceki gibi aynı ölçekte devam etmediğini söylemek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

II. Konstans sikkeleri ülkemizdeki müzelerin envanterlik tanımına uymadığı için çoğu zaman ihmal edilmekte ve müzelerin etütlük eserleri içinde yer almaktadır. Müzelerde araştırma yapan numizmatlar da her zaman etütlük eserleri göremediği için sikkelerin kaydını tutamamaktadır. Arkeolojik kazılarda bulunmuş ancak yayınlanmamış örnekler için de benzer durum söz konusudur. Örneğin birçok kazının raporunda sikke buluntuları, olasılıkla ileride daha detaylı yayınlanması amacıyla *"II. Konstans'a ait birkaç sikke", "Anastasius'tan II. Konstans Dönemi'ne dek yaklaşık 150 yıllık zaman aralığına tarihlenen"* gibi cümlelerle geçiştirilmektedir. Oysa müzelerde tespit edilen ya da arkeolojik kazılarda ele geçen sikke buluntularının doğru bir şekilde kaydedilip paylaşılması beraberinde ileride gerçekleştirilecek araştırmalar için daha fazla veriye sahip olmayı getirecektir. Bu makale özelinde ise II. Konstans sikkeleri arasında muhtemel yeni türlerin keşfini, bilinenlerin tarihlerinin ve hatta tanımlarının değişebileceğini işaret etmektedir.

Teşekkür

Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde çalışma iznini veren Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Mü dürlüğü'ne, Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi Müdürü Emriye Yurt'a ve sikke koleksiyonundan sorumlu Uzman Ahmet Eynallı'ya teşekkür ederim. Bu çalışma Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü tarafından YTS-2023-1874 nolu proje ile desteklenmiştir.

56 Heidemann 1998, 95.

Bibliografya ve Kısaltmalar

Akçay 2019 T. Akçay, "Heraclius ve II.Constans Sikkeleri Işığında Olba'nın Terkedilişi Hakkında Düşünceler", Studies in honour of Eugenia Equini Schneider (eds. P Annalis – H.A. Kızılarslanoğlu – A. Oral), İstanbul, 139-156.

Aksoy 2019 F. Aksoy, "Olba Akropolisi Sikke Buluntuları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Asolati – Crisafulli 2015 M. Asolati – C. Crisafulli, "Tyana Bizantina: circolazione e tesaurizzazione monetale", La Cappadoce méridionale de la Préhistoire à l'époque byzantine (eds. D. Beyer – O. Henry – A. Tibet, İstanbul, 233-249.

Atlan 1976 S. Atlan, 1947-1967 Yılları Arası Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler, Ankara.

Baldus 2006 H. R. Baldus, Didyma. Fundmünzen aus den Jahren 1962-98, Mainz.

Bates 1971a G. Bates, Byzantine Coins, Archaeological Explorations of Sardis, Monograph 1 (ed. G.M.A Hanfmann – A. Detweiler), Cambridge.

Bates 1971b G.E. Bates, "Constans II or Heroclanos? An Analysis of the Constantinopolitan Folles of Constans II", Museum Notes (Amerikan Numismatic Society), 17, 141-161.

Bayram 2019 M. Bayram, 2014-2017 Yılları Arasında Harput İç Kale Kazılarında Bulunan Bizans Dönemi Sikkeleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Bell 1916 H.W. Bell, Sardis XI: Coins I 1910–1914, Leiden.

Buttrey 1981 T.V. Buttrey, "Byzantine Medieval and Modern Coins and Tokens", Greek, Roman, and Isşamic Coins from Sardis (eds. T.V. Buttrey – A. Johnston – K.M. MacKenzle – M. L. Bates, London, 204-226.

Casey 2010 A Catalogue of the Greek, Roman and Byzantine Coins in Sinop Museum (Turkey) and Related Historical and Numismatic Studies, London.

Çizmeli-Öğün 2007 Z. Çizmeli-Öğün, "Kaunos Kentinin Bizans Dönemi Sikke Buluntuları (1965-2002)", CALBIS Baki Öğün'e Armağan Melanges Offerts A Baki Öğün (eds. Z. Çizmeli Öğün – B. Varkıvanç), Ankara, 39-62.

Çizmeli-Öğün – Özbil 2012 Z. Çizmeli-Öğün– C. Özbil,"Çorum Müzesi Sikke Koleksiyonunda Bulunan Antik Sikkeler", 2. Çorum Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu, ed.Ö. İpek, Çorum, 155-169.

Dama 2023 B. Dama, Patara Liman Caddesi Sikkeleri, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

Delrieux 2010-2011 F. Delrieux, "La circulation monétaire à Iasos durant la période byzantine, d'Anastase Ier Dikoros à la quatrième croisade", Atti

dell'Accademia delle Scienze di Ferrara 88, anno accademico, 188, 383-426.

Demir 2024 R. Demir, Mardin Müzesi'nden Bir Grup Bizans Sikkesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Demirel-Gökalp 2007 Z. Demirel-Gökalp, Yalvaç ve Isparta Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkeleri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.

Demirel-Gökalp 2009 Z. Demirel-Gökalp, Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri, Ankara.

Demirel-Gökalp 2014 Z. Demirel-Gökalp, Malatya Arkeoloji Müzesi Bizans Sikkeleri Kataloğu, İstanbul.

Demirel-Gökalp 2017 Z. Demirel-Gökalp, Kütahya Müzesi Bizans Sikkeleri, Ankara.

DOC 2/2 A. Bellinger – P. Grierson (eds.), Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection, 2.2: Phocas to Theodosius III, 602-717, Washington, D.C., 1968.

DOC 3/1 A.R. Bellinger – P. Grierson (eds.), Catalogue of the Byzantine coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, 3.1: Leo III to Michael III 717-867, Washgngton D.C., 1973.

Erdoğan 2015 N. Erdoğan, Doğu Roma Sikkeleri (MS.491-1453), Mardin.

Erol 2005 A. Erol, Perge Kazı Sikkeleri: 1989-1998, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Fischer-Bossert 2014 W. Fischer-Bossert, "Kleinfunde und Fundmünzen", Karatepe – Aslantaş, Azatiwataya Band 2, Wiesbaden, 161-175.

Foss 1977 C. Foss, "Late Antique and Byzantine Anakara", DOP 3, 27-87.

Foss 1979 C. Foss, Ephesus after Antiquity: A Late Antique, Byzantine and Turkish City, Cambridge.

Foss 2008 C. Foss, Arab-Byzantine Coins, an Introduction with a Catalogue of the Dumbarton Oaks Collection, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C.

Goodrace 1971 H. Goodacre, A Handbook of the Coinage of the Byzantine Empire. London.

Goodwin 1993 T. Goodwin, "Imitations of the Folles of Constans II", Oriental Numismatic Society 28, 1-6.

Goodwin 2005 T. Goodwin, Arab-Byzantine Coinage, The Nour Foundation in Association with Azimuth Editions, London.

Goodwin 2012 T. Goodwin, "The Early Folles of Constans II", Numismatic Circular 120/1, 18-20.

Güriçin 2019 M. Güriçin, "Kahramanmaraş Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bizans Dönemi Sikkeleri", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

Hahn 1981 W. Hahn, Moneta Imperii Byzantini, 3: Von Heraclius bis Leo III., Alleinregierung (610-720), Vienna.

Haldon 1999 J.F. Haldon, Warfare, State and Society in the Byzantine World: 565–1204, London.

Haldon 2016 J.F. Haldon, The Empire That Would not Die, The Paradox of

Eastern Roman Survival, 640-740, Harvard.

Heidemann 1998 S. Heidemann, "The Merger of two Currency Zones in the Early Islam. The Byzantine and Sasanian Impact on the Circulation in Former Byzantine Syria and Northern Mesopotamia", IRAN Journal of the British Institute of Persian Studies, 36, 95-112.

Hendy 1986 M. Hendy, "The Coins", Excavations at Saraçhane in Istanbul (ed. R.M. Harrison), Princeton, 278-313.

Hendy 2007 M. Hendy, "Roman, Byzantine and Latin Coins", Kalenderhane in Istanbul. The Excavations (eds. C.L. Striker – Y.D. Kuban), Mainz, 175-276.

Ireland 2000 S. Ireland, Greek, Roman, and Byzantine Coins in the Museum at Amasya (Ancient Amaseia); Turkey, Royal Numismatic Society Special Publication No.33, London.

Karanfil 2019 S. Karanfil, Kocaeli Müzesi'ndeki Bizans Sikkeleri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Katsari — Lightfoot — Özme 2012
C. Katsari – C. Lightfoot – A. Özme, The Amorium Mint and the Coin Find Amorium Reports 4, Berlin.

Kılıç 2012 S. Kılıç, "Bolu Arkeoloji Müzesi'ndeki Bronz Bizans Sikkeler", Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (eds. Z.D. Gökalp – N. Çöl – Z. Ertuğrul – S. Alp – H. Yılmazyaşar), Eskişehir, 503-510.

Köker 2007 H. Köker, Perge Kazı Sikkeleri: 1999-2004, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Köker 2020 H. Köker,"2009-10 ve 2019 Yılları Sillyon Yüzey Araştırmaları Sikke Buluntuları", Yüzey Araştırmaları Işığında Silyon ve Çevresi (ed. M. Taşkıran), İstanbul, 241-253.

Laflı—Lightfoot—Ritter 2016
E. Laflı – C. Lightfoot – M. Ritter, "Byzantine Coins from Hadrianoupolis in Paphlagonia", Byzantine Modern Greek Studies 40.2, 187-206.

Lilie 1976 R.J. Lilie, Die byzantinische Reaktion auf die Ausbreitung der Araber: Studien zur Strukturwandlung des byzantinischen Staates im 7. und 8. Jhd., München.

Mandacı 2023 E. Mandacı, Muğla Müzesi Bizans Sikkeleri, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Mansfield 2016 S. Mansfield, Early Byzantine Copper Coins: Catalogue of an English Collection (Manchester, 2016) and Supplement to Early Byzantine Copper Coins: Four Hundred Coins from an English Private Collection, London.

Metcalf 1981 W.E. Metcalf, "A Nummus of Honoria and a Decanummium of Constans II from the Excavation at Carthage", The Numismatic Chronicle 141, 154-156.

Metivier – Prigent 2010 S. Metivier – V. Prigent, "La circulation monétaire dans la Cappadoce byzantine d'après les collections des musées de Kayseri et de Niğde", in Mélanges Cécile Morrisson (Travaux et Mémoiresn16), Paris, 577-618.

Morrisson 1993 C. Morrisson, 'Die byzantinischen Münzen', Die Fundmünzen der Stadtgrabung von Pergamon, Berlin, 8-13, 55-71, 86-88.

Oddy 2003 A. Oddy, "The Christian Coinage of Early Muslim Syria?", ARAM 15, 185-196.

Oyarçin 2015 K. Oyarçin, 2008 Yılı Kelenderis Agora Bazilikası Kazısında Bulunan Geç Antik Çağ (MS.3-MS.7.Yüzyıl) Sikkeleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19/1, 239-264.

Özyurt-Özcan 2007 H. Özyurt-Özcan, "Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Sikkeleri", AST 24.1, Ankara, 1-16.

Phillips — Goodwin 1997 M. Phillips – T. Goodwin, "A Seventh-Century Syrian Hoard of Byzantine and Imitative Copper Coins", The Numismatic Chronicle 157, 61-87.

Phillips 2012 M. Phillips, "The Import of Byzantine Coins to Syria Revisited", Arab-Byzantine Coins and History: Papers of Presented at the 13th Century Syrian Numismatic Round Table held at Corpus (ed. T. Goodwin), 39-72.

Polosa 2010 A. Polosa, "The Coins", Elaiussa Sebaste III L'Agora Romana (ed. E. E. Schneider), İstanbul, 164-181.

Radt 1993 W. Radt, Pergamenische Forschungen, Band 8, Berlin, New York.

Regling 1914 K. Regling,"Münzfunde aus Pergamon", Blätter für Münzfreunde 49, 10/11, no. 5671-5685, 5703-5718.

Sancaktar 2013 H. Sancaktar, "2012 Yılı Antiokheia Kazısı Sikkeleri: Ön Rapor", Pisidia Araştırmaları- I Sempozyum Bildiri Kitabı (ed. B. Hürmüzlü – M. Fırat – A. Gerçek), Isparta, 368-377.

Sancaktar 2014 H. Sancaktar, "Antiokheia (Pisidia) Kazısı Sikkeleri: 2008-2012", Birinci Uluslararası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi Bildiriler (eds. K. Dörtlük – O. Tekin – R. Boyraz-Seyhan, Antalya, 515-524.

Sarıız 2014 E. Sarıiz, Tiyatro Kazısı Sikke Buluntuları Işığında Olba Kenti Yerleşim Tarihi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şahin 2016 M. Şahin, "Geç Antik ve Bizans Çağına Ait Myndos Sikkeleri", Myndos Kazı ve Araştırmaları 2004-2013 (ed. D. Şahin), Ankara, 307-342.

Şen 2004 N.Ç. Şen, Perge Akropolisi Kazı Sikkeleri: 1994-2003, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Tek 2002 A.T. Tek, Arykanda Kazılarında Bulunan Antik Sikkeler Üzerinde Yeni İncelemeler: 1971-2000 Sezonları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Tek – Köker –Sarıiz 2019 T. Tek – H. Köker – E. Sarıiz, "Early Byzantine Coins Found at Stratonikeia during the Campaigns of 2008-2018", Stratonikeia Çalışmaları 4 Mimari, Heykel ve Küçük Buluntu Araştırmaları (ed. B. Söğüt), İstanbul, 175-209.

Tekin 1999 O. Tekin, Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri, İstanbul.

Tekin 2007 O. Tekin, "Excavation Coins from Ainos – A Priliminary Report", Proceeedings of the 10th International Congress of Thracology Komotini-Alexandrpoupolis 18-23 October 2015, Thrace in the Graeco-Roman World, Atina, 596-601.

Tekin 2013 O. Tekin, "Excavation Coins and Byzantine Weight from Küçükçekmece Lake Basin", İstanbul Araştırmaları Yıllığı 2, 57-66.

Toumpan 2015 F. Toumpan, Zeugma Kazı Sikkeleri: 2005-2012, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Toy 2019 M. Toy, Kadıkalesi/Anaia Kazısında (2001-2017) 5.-13. Yüzyıl Bizans Dönemi Sikke Buluntuları, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Trombley 2012 F.R. Trombley, "Some Greek and Bilingual Arab-Byzantine Bronze Coins of Damascus and Hims-Emesa: Some New Examples of Iconographhy and Palaeography, with References to Some Byzantine Issues of the Late 6th and 7th Centruies", 3rd Simone Assemani Symposium on Islamic Coins, [Polymnia: Numismatica antica e medievale. Studi 3 (eds. B. Callegher – A. D'Ottone), Trieste, 58-76.

Ünal 2018 C. Ünal, "Kavaklı Definesi: II. Constans Dönemine Ait Altın Sikkeler", CEDRUS VI, 465-483.

Ünal 2019 C. Ünal, "Byzantine Coin Finds from the Komana Excavation: A Preliminary Study", Komana Small Finds (eds. B. Erciyas – M. Acara-Eser), İstanbul, 231-251.

Vrij 2016 M.C. Vrij, The Numismatic Iconography of the Period of Iconomachy (610-867), A thesis to the University Birmingham fort he degree of Doctoral of Philosophy, Birgmingham.

Waage 1952 B. Waage, Antioch on-the-Orontes IV/2 Greek, Roman, Byzantine and Crusaders Coins, London.

Wenninger 1977 A. Wenninger, "InPER COnST-Ein Beitrag zur Follisprägung des Konstans II", JNG 27, 75-78.

Whalin 2020 D. Whalin, Roman Identity from the Arab Conquests to the Triumph of Orthodoxy, Washington, DC.

Woods 2023 D. Woods,"Three Unpublished Copper Varieties of Constans II", Coinage and History in the Seventh Century Near East, Proceedings of the 17th Seventh Century Syrian Numismatic Round Table held at Corpus Christi College, Oxford on 26-27 September, 2022 (ed. T. Goodwin), 45-54.

Tip	Sınıf ve Atfedilme						Toplam	Kat.no.
	Bellinger – Grierson (1968)			Bates (1971)				
	Sınıf	Hük. Yılı	Tarih	Sınıf	Hük. Yılı	Tarih		
1	1	1, 2	641-43	A	1, 2,4	641/43, 644	21	1-21
2	2	2	642/43	B	2,3	642/644	8	22-29
3	3	3	643/4	C	3	643/44	5	30-34
3a Inper Const Tip	Heraklonas Tip 1		641	D	3	643/44	3	35-37
4	4	4, 5, 6,7	644-48	E	5, 6, 7	645/48	9	38-46
5	5a	11	651/52	F	11, 12, 13, 14, 15	651/656	7	47-53
	5b	12, 13, 14,15	652-656				11	54-64
6	6	15, 16	655/56, 656/57	G	15,16	655/56-656/57	6	65-70
7	7	15,17	655/56, 657/58	H	15,17	655/56-657/58	2	71-72
8	8	15, 16, 17	655/56-657/58	I	15, 16, 17	655/56-657/58	5	73-77
9	9	19, 20,21,23	659/60-663/64	J	19, 20,21	659/60-662/63	3	78-80
10	10	25	665/66	K	25	665/66	1	81
11	11	26, 27?	666-68?	L	26, 27 ya da 24	666/68 ya da 664/65	9	82-90
Darphane ve Tipi Tanımlanamayan								
Tip			Hük. Yılı		Tarih			
Tip 1-Tip 4 arası			1-7		641/648		10	91-100
Toplam							100	

Fig.1 II. Konstans Sikkelerinin Grierson ve Bates'e göre sınıflandırılması

Fig.2 II. Konstans'ın Anadolu'da InPER COnST lejantlı sikkelerinin dolaşımı 1.Pergamon Kazısı, 2. Eskişehir Müzesi, 3. Kaunos Kazısı, 4. Perge Kazısı, 5. Side Kazısı, 6. Kelenderis Kazısı, 7. Anemurium Kazısı, 8. Elaiussa Sebaste Kazısı, 9. Harput Kalesi Kazısı, 10. Malatya Müzesi, 11. Amasya Müzesi, 12. Sillyon, 13. Patara

NO	Kazı Adı	Birim			
		M	K	I	IB
1	Saraçhane	63	12	1	
2	Kalenderhane	51	32	8	
3	Küçükçekmece	2			
4	Ainos	1			
5	Pergamon	170			
6	Didyma	24			
7	Sardis	100			
8	Ephesos	23			
9	Kadıkalesi	2			
10	Iasos	7			2
11	Stroenikeia	2			
12	Myndos	7			
13	Kaunos	1			
14	Patara	1			
15	Arykanda	1			
16	Perge	11			
17	Silliyon	4			
18	Side	5			
19	Karatepe	1			
20	Kelenderis	8			
21	Olba	19			
22	Elaiussa Sebaste	6			
23	Antiokheia Orantes	81			
24	Hadrianapolis	1			
25	Ankara Gymnasium	1			
26	Amorium	26			
27	Pisidia Antiokheiası	22			
28	Tyana Kemerhisar	7	4		
29	Komana	3			
30	Harput Kalesi	1			
31	Zeugma	2			
32	Harmantepe Kalesi	5			

No	Müze Adı	Birim	
		M	K
33	Muğla	6	
34	Fethiye	8	
35	Kocaeli	3	
36	Bolu	2	1
37	Sinop	9	
38	Çorum	2	
39	Amasya	5	
40	Eskişehir	101	
41	Kütahya	7	
42	Yalvaç	27	
43	Isparta	1	
44	Niğde	4	
45	Kayseri	4	
46	Kahramanmaraş	8	
47	Malatya	7	
48	Erzurum	2	
49	Mardin	13	
50	Sivas	2	

Fig.3
Anadolu'da II. Konstans'ın bronz sikkelerinin bulunduğu arkeolojik kazılar ve müzeler

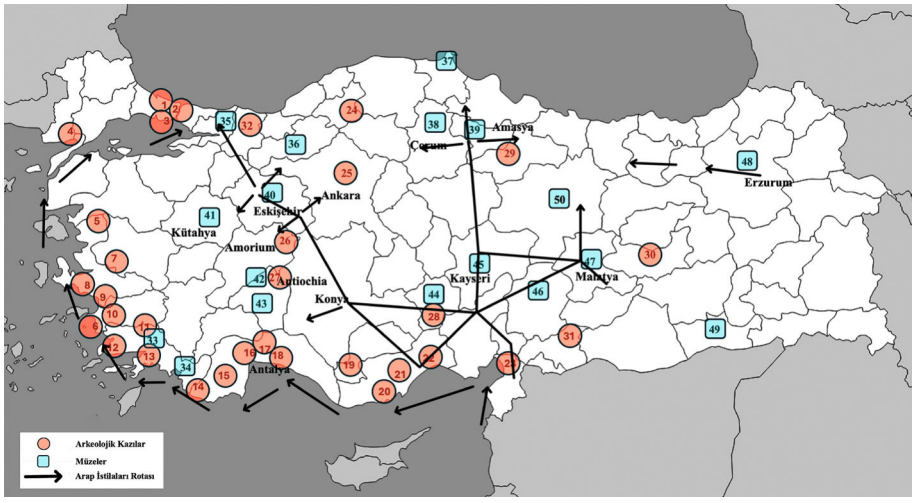

Fig.4 Anadolu'da II. Konstans'ın bronz sikkelerinin bulunduğua Arkeolojik kazılar, müzeler ve Arap İstilaları rotası

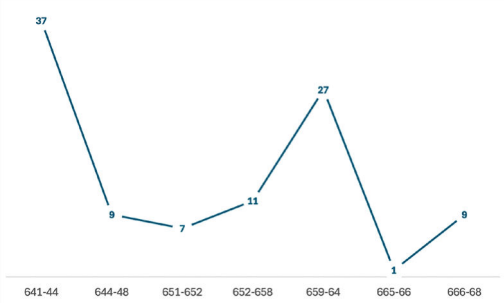

Fig.5
Eskişehir Eti Arkeoloji Müzesi'nde bulunan II. Konstans'ın bronz sikkelerinin iktidar yıllarına göre dağılımı

Fig.6 II. Konstans Sikkeleri (kat. no. 1, 4, 24, 26, 30, 33, 35-38, 42, 49, 54, 56, 58, 66-67, 70-71, 74-75)

Fig.7 II. Konstans Sikkeleri (kat. no. 78-79, 81-82, 86, 89)